

Glazba kao način komuniciranja u jaslčkoj dobi

Krušelj, Jasminka

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:329233>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ

JASMINKA KORPAR
ZAVRŠNI RAD

GLAZBA KAO NAČIN KOMUNICIRANJA
U JASLIČKOJ DOBI

Čakovec, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)

PREDMET: KOMUNIKOLOGIJA

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnice: **Jasminka Korpar**

TEMA ZAVRŠNOG RADA: **Glazba kao način komuniciranja
u jaslčkoj dobi**

MENTOR: **izv. prof. dr. sc. Mario Dumančić**

SUMENTORICA: **doc. dr. sc. Jasmina Dvorski**

Čakovec, rujan 2020.

SADRŽAJ

Sažetak	3
Summary	4
1. UVOD.....	5
2. KOMUNIKACIJA.....	7
2.1. Vrste komunikacije.....	14
2.2. Ciljevi komunikacije	16
2.3. Načela komunikacije	17
3. DJECA JASLIČKE DOBI.....	18
3.1. Terminologija	18
3.2. Razvoj spoznaje prema Piagetu.....	19
3.3. Eriksonova teorija psihosocijalnog razvoja.....	20
4. RANA KOMUNIKACIJA	23
4.1. Predintencijska komunikacija.....	23
4.1.1. Intencijska (namjerna) komunikacija.....	23
4.2. Predverbalno i verbalno razdoblje	23
4.3. Govor.....	26
5. GLAZBA	29
5.1. Utjecaj glazbe na razvoj djeteta.....	30
5.1.1. Neka od istraživanja o utjecaju glazbe	31
5.2. Glazbene sposobnosti djece u ranom djetinjstvu.....	33
5.2.1. Razvoj glazbenih sposobnosti.....	34
6. GLAZBA-JEZIK-KOMUNIKACIJA.....	37
6.1. Vrednote govorenog jezika i izražajni elementi u glazbi	37
6.1.1. Sedam zajedničkih karakteristika glazbe i jezika	38
6.2. GLAZBENE AKTIVNOSTI.....	40
6.2.1. Uspavanka.....	41
6.2.2. Brojalice.....	43
6.2.3. Glazbene igre	45
7. ZAKLJUČAK	48
8. LITERATURA.....	50
PRILOZI.....	56

IZJAVA	57
--------------	----

Sažetak

Struktura završnog rada obuhvaća sedam poglavlja. U prvom, uvodnom, poglavlju pojmovno se definiraju komunikacija i glazba, a to uključuje neke od elemenata povezanosti djeteta i glazbe u ranom djetinjstvu. Drugo poglavlje govori o komunikaciji; o vrstama, ciljevima i načelima komunikacijskog procesa. Treće poglavlje definira pojam odnosno terminologiju djece jasličke dobi te uključuje njihov psihosocijalni (prema Piagetu) i senzomotorni (prema Eriksonu) razvoj. Četvrto poglavlje govori o ranoj komunikaciji i pojmovno definira predintencijsku i intencijsku te predverbalnu i verbalnu komunikaciju. U petom poglavlju govori se o definiciji glazbe i o utjecaju glazbe na razvoj djeteta te obuhvaća neka istraživanja vezana o utjecaju glazbe i razvoju glazbenih sposobnosti u ranom djetinjstvu. Šesto poglavlje govori o povezanosti i zajedničkim karakteristikama govora i glazbe te se navode glazbene aktivnosti koje mogu biti sredstvo komuniciranja u jasličkoj dobi. U sedmome poglavlju opisuje se zaključna misao vezana uz obrađena poglavlja u završnom radu.

Ključne riječi: razvoj govora, komunikacijske vještine, komunikacija, jaslička dob, glazbene sposobnosti, utjecaj glazbe, glazba, glazba kao način komuniciranja

Summary

The structure of the paper includes seven chapters, thus in the first, introductory, communication and music are conceptually defined, and includes some of the elements of the connection between the child and music in early childhood. The second chapter talks about communication and includes the types, goals and principles of the communication process. The third chapter defines the term, i.e. the terminology of nursery age children and includes their psycho-social (according to Piaget) and sensory-motor (according to Erikson) development. The fourth chapter talks about early communication and conceptually defines pre-intentional, intentional and pre-verbal and verbal communication. The fifth chapter defines the term music and explains its impact on a child's development, and includes some research related to the impact of music and the development of musical abilities in early childhood. The sixth chapter discusses the connection and common characteristics of speech and music, and lists the musical activities that can be a means of communication at the nursery age. The seventh chapter describes conclusions related to the chapters covered in the paper.

Key words: speech development, communication skills, communication, early childhood, musical abilities, impact of music, music, music as a means of communication

1. UVOD

Rad prikazuje kako glazba može doprinijeti komuniciranju, ali i predstavljati način komuniciranja u jaslčkoj dobi. Bratanić (2002) komunikaciju definira kao „interakciju putem znakova“ u kojoj podrazumijevamo „međusobno djelovanje ljudi koji jedan prema drugome zauzimaju stavove i koji sebi obostrano određuju ponašanje“ (Bratanić, 1993 cit. prema Bratanić, 2002:119). Komuniciranje ne označava samo razgovaranje riječima već razmjenu poruka i misli i sudjelovanje u osjećajima drugih (Bratanić, 2002). Brajša (1996) definira razgovor kao namjerno i nenamjerno, svjesno i nesvjesno, primanje i davanje poruka unutar neposrednih, licem u lice, odnosa među ljudima gdje nije dovoljno samo izgovoriti poruku već je potrebno osigurati njeno prihvatanje i djelovanje kao i utjecaj na sugovornika. Cjelokupna odgojna djelatnost počiva na komunikaciji koja predstavlja osnovu za sve međuljudske odnose, a uspješnost njenog ostvarivanja ovisi o osjećajima, stavovima, ponašanjima i odnosima onih koji među sobom komuniciraju (Bratanić, 2002). Filippa, Monaci, Young, Grandjean, Nuti i Nadel (2020) u članku „*Shall We Play the Same? Pedagogical Perspectives on Infants and Childrens Imitation of Musical Gestures*“ opisuju istraživanje unutar kojeg predlažu da oponašanje zvučnih gesta u ranom djetinjstvu može predstavljati izvor učenja socio-emocionalnih komunikacijskih vještina, a usklađivanje u imitaciji glazbenih gesta važna je za razvoj njihovog razumijevanja. Autori se nadovezuju na ranija istraživanja koja kazuju da se glazba smatra jednom od prvih sredstva emocionalne komunikacije i ostvaruje se kroz glasovnu i gestovnu sinkronizaciju (Malloch, 1999; Malloch and Trevarthen, 2009 cit. prema Filippa i sur., 2020). Vokalna imitacija novorođenčadi povezana je s razvojem jezika (Kuhl and Meltzoff, 1996 cit. prema Filippa i sur., 2020), u kojoj se oponaša ritam glasovnog modela (Papoušek, 1989 cit. prema Filippa i dr., 2020). Neverbalna komunikacija ima bitnu funkciju u ranom djetinjstvu. Ona se ostvaruje putem imitacije odnosno sinkroniziranog izmjenjivanja motoričkih pokreta (Nadel, 2014. cit. prema Filippa i sur., 2020), stoga zaključuju da, kroz stvaranje zvučnih gesta, interakciju u parovima ili s odraslima karakterizira emocionalni aspekt zajedničkih osjećaja koji mogu pomoći dojenčadi da bolje razumiju socijalne interakcije, a poticanje djece na istraživanje glazbenih gesta može imati i značajan utjecaj na ranoškolsko glazbeno obrazovanje (Filippa i sur., 2020,

Frontiersin.org). Marić i Goran (2013) pišu da djeca na različite načine upoznaju svijet oko sebe, te se prvi susret s okolinom ostvaruje melodičnim glasom majke, zvukovima iz okoline i nježnom glazbom. Glazba tako, od prvog dana, postaje dio djetetova života koji izaziva u njemu želju i potrebu za slušanjem, te doprinosi stvaranju ugodne i mirne atmosfere i zadovoljava njegovu „*potrebu za nježnošću, ljubavlju i bliskim kontaktom s odraslom osobom*“.(Marić i Goran, 2013:13). Kako je djetetov doživljaj, upoznavanje i komuniciranje s okolinom od prvih dana povezan s glazbom i ona predstavlja izvor njegovih radosnih doživljaja, tako postaje i poticaj da uočava, otkriva, upoznaje okruženje u kojem živi kao i sebe u njemu, te pridonosi njegovom cjelovitom intelektualnom, emocionalnom, socijalnom i tjelesnom razvoju (Marić i Goran, 2013:13).

Glazba se definira kao umjetnost koja tonovima i zvukovima izražava umjetnikove misli i osjećaje (Šamanić, 2011), ona progovara zvucima te u prvim danima života postaje izvor radosnih doživljaja (Marić i Goran, 2013). Cilj je rada prikazati način na koji progovara i utječe na dijete, te koje su mogućnosti korištenja glazbenih oblika kao sredstva komuniciranja.

2. KOMUNIKACIJA

Osnovna je ljudska potreba ostvarivanje i održavanje međuljudskih odnosa. Komunikacija pomaže u ostvarivanju kontakta s drugim osobama i međusobnu izmjenu informacija. Najčešće je opisana kao proces razmjene informacija koji se odvija putem jezika ili nekog drugog znakovnog sustava.

Riječ *komunikacija* dolazi od latinske riječi *communicatio*: priopćavanje, razgovor, a u komunikologiji je definirana kao razmjena i kombinacija znakova među ljudima, životinjama, živim organizmima i tehničkim sustavima (enciklopedija.hr, 2020).

Neke od definicija komunikacije:

- izmjena poruka između dvije ili više osoba (Zvonarević, 1978, cit. prema Pranjić: 6)
- proces odašiljanja, prenošenja i primanja poruka, signala i informacija (Petz, 1992, cit. prema Pranjić: 6)
- aktivnost stvaranja zajedničkog (Novosel, 1991, cit. prema Pranjić: 7)
- dinamički i složeni procesi u kojima ljudi primaju i šalju verbalne i neverbalne poruke da bi razumjeli druge i da bi drugi razumjeli njih (Havelka, 1998, cit. prema Pranjić: 7).

Načini komunikacije:

Komunikacija se odvija na dvije razine: verbalnoj i neverbalnoj (Bratanić, 2002). Verbalna komunikacija odnosi se na izmjenjivanje informacija govorom, riječima, a sastoji se od slušanja i govorenja. (Pranjić, 23) Verbalnom komunikacijom informiramo druge o objektivnom stanju, idejama, mislima i zbivanjima (Bratanić, 2002).

Specifične funkcije verbalnog komuniciranja određuju pojedini elementi koji se u komunikaciji uvijek prepleću (R. Jakobson, 1958, cit. prema enciklopedija.hr, 2020):

- kontekst određuje referencijalnu¹ (denotativnu) funkciju: poruka se odnosi (referira) na predmet o kojem komuniciramo.

¹ **Denotativno značenje**-općenito značenje riječi koje podjednako shvaćaju svi ljudi (npr. definicija riječi u rječniku-pas-pas) (Pranjić: 25)

- pošiljatelj određuje emotivnu funkciju: izražava osobni doprinos prema predmetu komuniciranja
- primatelj određuje konotativnu² funkciju: pošiljatelj poticanjem usmjerava ponašanje primatelja
- kanal određuje faktičnu funkciju, koja održava komunikacijski kontakt bez prijenosa informacija
- kod određuje metajezičnu funkciju koja je usmjerena na provjeravanje ispravnosti zajedničkoga koda pošiljatelja i primatelja
- poruka određuje poetsku funkciju koja je usmjerena na estetsko doživljavanje komuniciranja (enciklopedija.hr, 2020).

Tijek komunikacije ovisi o:

- sadržaju poruke (informacijama, porukama koje šaljemo ili primamo)
- načinu slušanja (slušamo li aktivno ili pasivno)
- osobinama sugovornika (sposobnosti, osobine ličnosti, dob)
- reakciji sugovornika i njegovoj interpretaciji
- tehnici razgovora (Pranjić: 45).

Neverbalna komunikacija definira se kao način kojim ljudi komuniciraju bez riječi, bilo namjerno ili nenamjerno, a neverbalni znakovi uključuju izraze lica, ton glasa, geste, položaj tijela ili pokret, dodir i pogled (Pranjić:41).

Neverbalno ponašanje:

- izražavanje emocija
- pokazivanje stavova
- odražavanje osobina ličnosti
- poticanje ili mijenjanje verbalne komunikacije (Pranjić:45).

Neverbalni znakovi klasificiraju se na:

- paralingvistički (vezani uz govor) glasnoća govora, ton i boja glasa, intonacija, pauze tijekom govora, šutnja, tečnost govora. Paralingvistički znakovi utječu na smisao poruke: ton glasa, spuštanje ili podizanje glasa,

² **Konotativno značenje riječi**-odnosi se na osobno značenje riječi za pojedinca(npr. ljuta sam kao pas) (Pranjić:26)

ubrzani ili usporeni govor, naglašavanje pojedinih riječi, umetnute pauze služe za ostvarivanje svih navedenih funkcija kojima služi neverbalno ponašanje.

- ekstralingvistički (nevezani uz govor): udaljenost tijela, međusobni položaj, stav tijela, tjelesni kontakt, vanjski izgled, izraz lica, kretnje (geste, vizualna komunikacija, kontakt očima) (Pranjić: 45-50).

Neverbalnom komunikacijom izražavamo svoje „*osjećaje, stavove, osobine ličnosti*“. Ona uključuje izraz lica, oči, boju glasa, prostornu udaljenost, te se nalazi pod utjecajem nesvjesnog dijela naše ličnosti (Bratanić, 2002:98).

Dvorski (2017) u doktorskoj disertaciji neverbalnu komunikaciju definira kao komunikaciju koja u svojim sastavnicama nosi odrednice te se ne može svrstati ni pod pismenu ni usmenu, ali ima svoju snažnu samoopstojnost (smijeh, pokret tijela) u komunikaciji.

U ranijoj povijesti drevni Grci i Rimljani bavili su se razmatranjem povezanosti govora i gesta, a Hipokrat i Aristotel tumačili su da naše osobnosti stvaraju razlike između nas. Rimski filozof Ciceron (106.-43.p.n.e.) rekao je da tjelesni pokreti izražavaju „*osjećaje i strasti*“ duše, stoga je tijelo riječi, izraze i geste shvaćalo kao cjelinu koja čini instrument komunikacije. Antropolog Gregory Bateson 60-ih se godina usmjerio na ideju da riječi mogu prikazati apstraktne ideje i misli, dok jezik tijela pokazuje emocije koje su ključne za formiranje odnosa. Nadalje, istaknuo je kako bi mogli postojati konflikti između verbalnog i neverbalnog izražavanja, gdje govornik može biti kontradiktoran samom sebi dok govori (Boyes, 2009:9-10).

Za uspostavljanje učinkovite komunikacije važno je uskladiti verbalni i neverbalni dio komunikacije, stoga ona postaje mnogo više nego izmjena riječi gdje cjelokupno naše ponašanje prenosi neku poruku i utječe na osobu s kojom smo u odnosu (Bratanić, 2002).

Kako bismo zadobili povjerenje kod sugovornika neophodno je uskladiti naše cjelokupno ponašanje s verbalnim i neverbalnim načinom komunikacije. U protivnom možemo izazvati nepovjerenje i krivo razumijevanje sugovornika zbog nedosljednosti onoga što činimo i govorimo, a time umanjujemo izgled za uspostavom i održavanjem međusobnih odnosa unutar odgojno obrazovne ustanove.

U tehničkom značenju komunikacija je prijenos informacija, no društvena komunikacija predstavlja složeniji proces međusobnog posredovanja značenja u zajedničkom sustavu simbola povezanog s čovjekovim mišljenjem pa tako, prema Immanuelu Kantu, misliti se ne može drugačije nego u zajednici s drugima, a misliti u zajednici s drugima bit je društvene komunikacije (enciklopedija.hr, 2020).

Glavne faze društvenog komunikacijskog procesa su:

- kodiranje poruke
- prijenos poruke
- dekodiranje (tumačenje) znaka poruke (naglasak je na višeznačnosti poruke, koju različiti pošiljatelji u različitim okolnostima mogu različito registrirati i razumjeti (enciklopedija.hr, 2020).

Društveno komuniciranje odvija se jednosmjerno ili dvosmjerno (uzajamno) među različitim brojem (individualnih ili institucionalnih) pošiljatelja i primatelja. S obzirom na kanal razlikujemo izravno i posredno društveno komuniciranje. Izravno nema tehničkih posrednika između pošiljatelja i primatelja nego se ono odvija preko čovjekovih emitivnih komunikacijskih organa (za govor, kretanje, mimiku) i receptivnih osjetila (sluh, opip, vid), a posredno komuniciranje temelji se na specifičnim tehničkim nositeljima slike i zvuka i odgovarajućim tehničkim aparatima za kodiranje i dekodiranje (komuniciranje preko medija - lat. medium: srednji dio; sredina) (enciklopedija.hr, 2020).

Komuniciranje je dvosmjerni proces u kojem je povratna informacija njegov sastavni dio gdje je, osim razmjene misli, ideja, osjećaja, doživljaja i iskustava, važno i međusobno utjecanje (Bratanić, 2002).

Kako se komunikacija, u odnosu među ljudima, odvija na verbalnoj i neverbalnoj razini nemoguće ih je odvajati jer se verbalna komunikacija događa paralelno uz neverbalnu (Bratanić, 2002). Utjecaj koji jedan čovjek ima na drugoga unutar komunikacijskog procesa, ovisi o kvaliteti i snazi misli i osjećaja svakog od sudionika, ali i osjetljivosti i prijemljivosti svakoga od njih, gdje su misli i osjećaji u prvom planu, a riječi su važne ukoliko su vjerodostojne i korespondiraju s mislima i osjećajima. Naposljetku, sve to vodi prema većoj „interakcijskoj povezanosti u komunikaciji“ (Bratanić, 2002:119).

Čovjek je po svojoj osnovnoj prirodi društveno biće i posjeduje urođenu potrebu i sklonost povezivanja s drugim ljudima te teži pripadanju grupi i životu u zajednici. Ta težnja za pripadnošću i životu u zajednici predstavlja glavni motiv zbog kojeg se grade međuljudski odnosi i zbog kojeg ulazimo u odnose s drugima (Plazonić-Fabian, 2007).

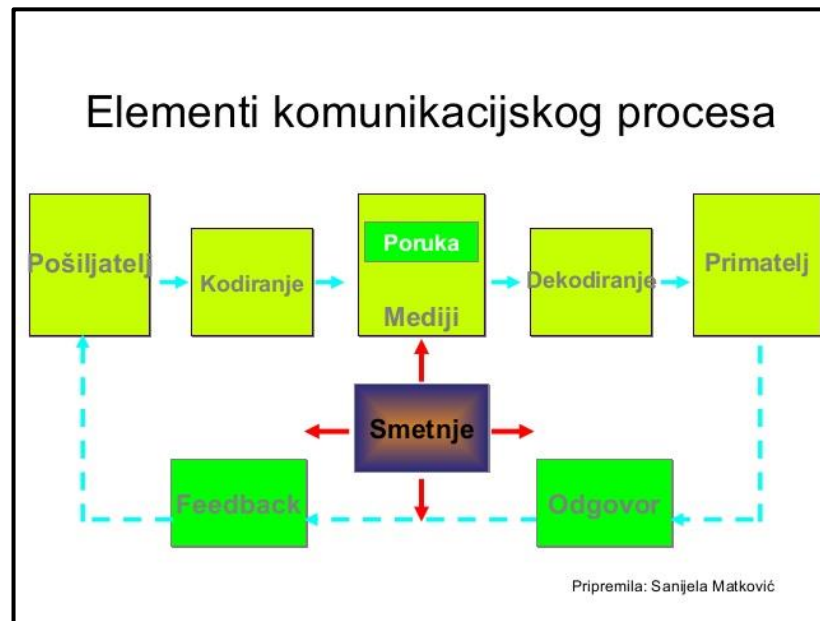
Sam model komunikacije zahtjeva sudjelovanje najmanje dvije osobe, a sudionici pri komunikacijskom događaju javljaju se u ulozi pošiljatelja i primatelja gdje pošiljatelj odašilje poruku (kodiranje poruke) u komunikacijski kanal, primatelj prima poruku (dekodiranje poruke), interpretira primljenu poruku te šalje povratnu vezu (feedback) i zatvara komunikacijski proces (Lamza-Maronić i Glavaš, 2008:10).

Komunikacija se u lingvistici definira kao prenošenje poruke od pošiljatelja do primatelja putem komunikacijskog kanala, a temelj tumačenja komunikacijskog sustava je komunikacijski model Shannon i W.Weaver (1949). U jeziku svaka komunikacija podrazumijeva izvor koji šalje poruku cilju. Pošiljatelj kodira poruku tj. informaciju u određeni signal i šalje putem komunikacijskog kanala do primatelja, on nadalje dekodira signal u poruku i šalje ju do cilja, koji može ali ne mora biti identičan primatelju (enciklopedija.hr, 2020).

Svaki komunikacijski čin obuhvaća osnovne elemente:

- pošiljatelj (izvor, komunikator)
- primatelj (recipijent, adresat)
- kod (verbalni i neverbalni znakovni sustav, sustav simbola)
- kanal (fizički prijenosnik ili spoj-govor, pismo, telefon)
- poruka (kombinacija znakova, sadržaj, informacija)
- kontekst (predmet komuniciranja, situacijski čimbenici) (enciklopedija.hr, 2020).

Slika 1. Elementi komunikacijskog procesa

(Izvor: slideshare.net, pripremila Sanijela Matković)

Osnovni komunikacijski proces odvija se na način da:

- izvor šalje
- poruku (misli i ili osjećaje) putem
- kanala (slušnog, vidnog, taktilnog, okusnog) do
- primalca
- šum (koji može ometati komunikaciju, iskriviti poruku, te sprječava primalca da u potpunosti primi poruku)
- povratna informacija (pokazuje kako je poruka interpretirana i prihvaćena od strane primalca, te kakav je utjecaj imala na primalca) (enciklopedija.hr, 2020).

Znanost o komunikaciji je interdisciplinarna znanost koja istražuje najrazličitije oblike komunikacije između živih bića i uključuje proučavanje sadržaja, oblika i tehnika komunikacije, te istražuje značenja poruka i njihovog prihvatanja kao i učinak poruka koje se odvijaju između pošiljalca i primalca (Wikipedija.org, 2020).

Ono što nam komunikacija omogućava jest razmjena informacija s drugima, ali pod uvjetom da svaki od sugovornika, prilikom razmjene izrečenih misli, osjećaja i ideja,

ispravno interpretira značenje tih misli, razumije i shvati primljenu informaciju, te povratno odgovori na nju.

Da bi komunikacija bila uspješna, a poruke uspješno prenesene, tijekom komunikacijskog procesa trebao bi se odvijati nesmetano. Postoji mnogo čimbenika koji određuju hoće li neko komunikacijsko iskustvo biti uspješno ili ne, pa tako:

- unutarnji čimbenici utječu na svaku osobu koja sudjeluje u komunikacijskom procesu
- interaktivni čimbenici utječu na način kojim se informacije šalju i primaju između dvije i više osoba
- vanjski čimbenici tj. fizičko okruženje utječe i pogoduje ostvarivanju uspješne komunikacije (Mager, 2017).

Komunikaciju nalazimo u svim aspektima života i ona nam pomaže objasniti nekome zašto se ponašamo i osjećamo na određeni način. Komunikacija zahtijeva kontakt s drugom osobom kao i razne oblike slanja, prenošenja i primanja poruka, signala ili informacija. Proces slanja, prenošenja i primanja informacija predstavlja način kojim se ostvaruje, a njena uspješnost ovisi o sudionicima u komunikacijskom procesu te njihovim interakcijskim vještinama kao i poznavanje jezika kojim se služe u komunikacijskom procesu (psiholoskikutak.weebly.com).

Djeca jasličke dobi trebaju, prije svega, uspostaviti interakcijske odnose, upoznati se s komunikacijskim vještinama i načinom kako ostvariti prijenos informacija, poruka, signala unutar odgojno-obrazovne ustanove. Imajući na umu da su to djeca koja razvijaju svoje komunikacijske vještine, ali i jezične mogućnosti, pošiljatelj kao i primatelj u komunikacijskom procesu, moraju poznavati jedan drugoga kao što i jezik ili signal kojim se koriste unutar procesa moraju biti poznati odgajatelju i djetetu. Za uspješnost ostvarivanja međusobnih odnosa bitno je voditi komunikaciju u dva smjera gdje sudionici imaju priliku iznijeti i razmjenjivati svoje misli i osjećaje.

Bratanić (2002) navodi da komunicirati ne znači samo razgovarati riječima, već označava i razmjenu poruka i misli i sudjelovanje u osjećajima drugih, stoga ne komuniciramo samo riječima već „*cjelinom bića u punini naših odnosa*“, a što se bolje poznajemo veća je mogućnost ostvarivanja učinkovite komunikacije (2002:102). U komunikaciji između dvije osobe verbalna komponenta dešifriranja

značenja poruke u socijalnoj situaciji iznosi 35%, dok neverbalna komponenta iznosi oko 65%. Nadalje, poruke koje prenosimo bit će jasne i nedvosmislene ako je postignuta „*kongruentnost verbalnog i neverbalnog aspekta poruke*“, stoga je potrebno osvijestiti načine komuniciranja osjećaja i razviti umijeće ne samo verbalnog nego i neverbalnog komuniciranja (Bratanić, 2002:113).

Kad se nađemo licem u lice s drugim ljudskim bićem, jezik tijela ima brojne načine komuniciranja: geste, mahanje, pokreti, mijenjanje načina na koji sjedimo ili stojimo, položaj i smjer glave i očiju, kao i izraz lica. Svaki oblik ponašanja za koji druga osoba može smatrati da ima neko značenje, postaje oblik govora i ma koje riječi da u govoru izaberemo, istovremeno govorimo i jezikom tijela zvanog neverbalna komunikacija (Boyes, 2009:8).

Svakodnevnost komunikacije nije garancija za njezino uspješno ostvarivanje, već se komunikacijske vještine moraju sustavno usvajati i učiti. Ne komuniciramo isključivo riječima tj. verbalno, nego se veći dio procesa komunikacije odvija neverbalnim putem. U samom procesu mogu se javiti smetnje kojih u svakodnevnom životu nismo uvijek svjesni, npr. da se u određenom trenutku razgovor prekida, da osjećamo napetost ili da se unutar razgovora uvijek ponavljaju iste stvari (Fabian-Plazonić, 2007).

2.1. Vrste komunikacije

Komunikacija se često objašnjava kao proces razmjene informacija koji se odvija putem jezika ili nekog drugog dogovorenog znakovnog sustava, te ima svoju svrhu i cilj. Kako se u odnosu među ljudima komunikacija dijeli na verbalnu i neverbalnu, verbalna komunikacija predstavlja prijenos informacija putem govora, a neverbalna - govor tijela - odnosi se na prijenos informacija koji je većim dijelom spontan i izvan je naše svijesti te uključuje brojne geste kao mahanje, pokrete, izraz lica, položaj glave i očiju.

Postoji još nekoliko vrsta komunikacije s obzirom na broj ljudi koji sudjeluje u samom procesu:

- intrapersonalna komunikacija (komunikacija sa samim sobom npr. razmišljanje, monolozi, analiziranje)
- interpersonalna komunikacija (komunikacija između najmanje dvije osobe)

- grupna komunikacija (komunikacija između jedne ili više grupa)
- javna komunikacija (komunikacija između veće grupe ljudi u kojoj govornik i publika imaju jedan status i zadatak)
- masovna komunikacija (komunikacija između velikog broja različitih ljudi)
- međukulturalna komunikacija (komunikacija između ljudi drugih kultura čiji su običaji, kultura i povijest drugačiji) („*Vrste Komunikacije*“, 2008).

Intrapersonalna komunikacija je vrsta komunikacije koja počinje onog trenutka kada razmišljamo, pišemo dnevnik, pripremamo se za važan razgovor, analiziramo svoje postupke, donosimo važne životne odluke ili kada držimo monolog.

Interpersonalna komunikacija je vrsta komunikacije koja se odvija između najmanje dvije osobe i predstavlja interakciju ili međusobno djelovanje dviju osoba licem u lice.

Grupna komunikacija je vrsta komunikacije koja se odvija u okviru jedne ili više grupa. Razlikujemo male i velike grupe, gdje u malim grupama češće dolazi do interakcije licem u lice, te nije samo pitanje broja već i cilja pod kojim se grupa sastaje (rješavanje problema, razvitak ideja i podjela znanja i iskustva karakteristike su male grupe, u kojoj svaki pojedinac može doći do izražaja).

Javna komunikacija podrazumijeva veću grupu ljudi, gdje govornik i publika imaju jednaki status i zadatak, a to je prijenos novih informacija i nametanje vlastitog mišljenja kako bi se promijenili stavovi suprotne strane.

Masovna komunikacija obuhvaća veliki broj učesnika bez obzira na profesionalni, dobni, spolni ili bilo koji drugi status (primjer ovakve vrste komunikacije bili bi izbori za predsjednika neke države ili televizijska reklama)

Međukulturalna komunikacija podrazumijeva sve do sada navedene komunikacije osim intrapersonalne- upoznavanje ljudi iz drugih kultura („*Vrste Komunikacije*“, 2008).

Interpersonalna komunikacija predstavlja osnovu komuniciranja u odgojno obrazovnim ustanovama. Prema Brajši (1996) interpersonalna ili neposredna komunikacija tj. razgovor osnovno je obilježje ljudskog bića, a psihomotorni razvoj djeteta (sjedenje, prvi koraci, kontrola sfinktera, početak govora, razvoj inteligencije) bitno ovisi o neposrednoj interpersonalnoj komunikaciji djeteta i onih koji ga

njeguju, obitelji, roditelja, njegovateljica (odgojiteljica), te što je komunikacija intimnija, neposrednija i trajnija dijete će ranije prohodati i progovoriti.

Interpersonalna komunikacija podrazumijeva razvoj odnosa između dvoje ljudi, u kojem su uključeni osjećaji, misli, reakcije i očekivanja od davatelja i primatelja poruka (Granić, 2020). Otvorenost prema djetetu te prihvatanje njega kao dragocjenog ljudskog bića u razvoju predstavlja osnovu svakog dobrog humanog odnosa tj. interpersonalne komunikacije. Ona uključuje „*verbalno i neverbalno ponašanje; spontano, uvježbano i planirano ponašanje; nije statično nego razvojno; uključuje izravnu povratnu vezu; odvija se u skladu s unutarnjim i vanjskim pravilima uključuje uvjeravanje te je rezultat uspostavljenog odnosa*“ (Bratanić, 2002:79).

2.2. Ciljevi komunikacije

Svaka komunikacija ima svoj cilj i svrhu, a ciljevi komunikacije predstavljaju mogućnost davanja ili primanja neke informacije ili znanja, namjeru (što želimo postići kada započinjemo dijalog s drugom osobom) i efekt (kako možemo utjecati na nju)(Jungić, 2014). Od samog početka ljudskog postojanja najčešći način ostvarivanja prijenosa informacija bilo je usmenim putem, a komunikacija je predstavljala poveznicu među ljudima preko koje su razumijevali jedni druge. Komunikacija je stoga postala temeljna za uspostavu, održavanje ili pak prekid ljudskih odnosa.

Četiri su osnovna cilja komunikacije:

- da uputimo poruku i da ona stigne do cilja (bolje razumijevanje i otkrivanje informacija o sebi i drugima)
- da poruku, informaciju učinimo razumljivom (uspostavljanje, održavanje odnosa ili prekid odnosa)
- da poruka bude prihvaćena (davanje konstruktivne kritike, izražavanje empatije, rješavanje problema)
- da postignemo cilj uvjeravanje (promjena ponašanja i stavova drugih) (Jungić, 2014).

Razlog komuniciranja ogleda se u prijenosu informacija, ostvarivanju boljeg razumijevanja, izgrađivanju međusobnih odnosa, razmjeni informacija, misli, osjećaja, rješavanju mogućih nesporazuma ili konflikata, te u realizaciji željenog utiska.

2.3. Načela komunikacije

Komunikacija je složeni proces koji predstavlja vezu među ljudima i u samom tom procesu razmjenjujemo misli, osjećaje i ideje, a cilj koji želimo postići jest ostvarivanje međusobnog djelovanja (Mager, 2017).

Neka od načela su sljedeća:

- komunikacija je neizbježna (nije moguće ne komunicirati)
- komunikacija je nepovratna i jednom poslana poruka ne može se povući
- komunikacija je neponovljiva (nemoguće je ponoviti potpuno istu situaciju)
- komunikacija sadrži verbalnu i neverbalnu komponentu
- održavanje komunikacije temelji se na dvosmjernosti
- svaka komunikacija ima sadržajni i odnosni aspekt (slideserve.com, 2014).

Komunikacija predstavlja složen proces koji uključuje vrstu, ciljeve i načela pa nam prvo od navedenih načela govori kako je ona neizbježna i nije moguće ne komunicirati. Nemoguće je i u potpunosti ponoviti istu situaciju u kojoj bismo reproducirali identične misli, osjećaje, ideje, riječi i govor tijela, a kada jednom pošaljemo poruku ona se ne može povući i postaje nepovratna i neponovljiva. Komunikacija ima svoju verbalnu i neverbalnu komponentu što nam govori da može biti jezična (verbalna) ili bez riječi (neverbalna), a ujedno ima svoj sadržajni kao i odnosni aspekt.

Kada govorimo o sadržajnom aspektu komunikacije, on uključuje i odnosi se na prenošenje informacije tj. sadržaja, a odnosni aspekt jest način kojim prenosimo tu istu informaciju te ovisi o intenzitetu interakcija, ozračju, međusobnom povjerenju, iskrenosti i ostvarenoj suradnji (Bratanić, 2002).

3. DJECA JASLIČKE DOBI

Starc, Obradović, Pleša, Profaca i Letica (2004) pišu da se čovjek razvija od začeca, a kroz razvoj ga prate nasljedni (biološki genetski) i okolinski (učenje, odgoj) utjecaji te on ovisi o razvoju neuroloških struktura (mozak, živci). Taj proces je dinamičan i fleksibilan te se zbiva u socijalnom kontekstu. Današnji pogled na dijete govori nam da je ono cjelovito biće, a njegov razvoj počinje prije rođenja i ima više međusobno povezanih dimenzija koji uključuju tjelesni, spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj. Razvoj djeteta odvija se prema predvidljivim koracima te je, zajedno sa učenjem, rezultat djetetove interakcije s ljudima i predmetima iz okoline. Važnost poznavanja tog procesa ogleda se u spoznaji da djetinjstvo predstavlja razdoblje brzog i složenog razvoja, a utjecaji iz ranog djetinjstva utječu i na kasniji razvoj osobe. Poznavanje prirode procesa ranog razvoja pomaže u razumijevanju kasnijih složenijih ponašanja. To predstavlja bitnu stavku za odgajatelje i sve ostale koji vode brigu o djetetu, jer njegovim poznavanjem kompetentnije unosimo promjene u život djeteta i rješavamo probleme na individualnom ili globalnom odgojnom, obrazovnom ili socijalnom planu (Starc i sur., 2004:13-14).

3.1. Terminologija

Pojam malo djeteta, koji znači dijete od rođenja do navršene treće godine života, podijeljen je (prema Kurikulumu za jaslice) u tri podpojma:

- dojenčad-najraniji mjeseci (od rođenja do 8 mjeseca)
- puzači i gegavci (djeca koja puze i prohodaju-od 8 do 18 mjeseca)
- djeca jasličke dobi (od 18 do 36 mjeseca).

Metodologija usmjerena na dijete govori nam da sve aktivnosti koje provodimo proizlaze iz interesa, potreba kao i razvojnog stupnja djeteta. Velika je odgovornost odgajatelja da djeci osiguraju dovoljno pažnje, topline, suosjećanja te pravovremeno reagiraju na zadovoljavanje njihovih potreba (Szanton, 2005).

3.2. Razvoj spoznaje prema Piagetu

Spoznajni razvoj odnosi se na mentalne procese putem kojih dijete pokušava razumjeti i prilagoditi svijet koji ga okružuje, pa se stoga on događa postupnim ovladavanjem sve složenijim zamjenama za stvarnost (shemama i pojmovima) te misaonim operacijama (Starc i sur., 2004).

Švicarski psiholog Jean Piaget smatrao je kako naslijeđe određuje redoslijed razvojnih faza, ali da okolina daje konkretan sadržaj pa tako utjecaj okoline određuje njihovo trajanje i uspješnost. U prvom razdoblju intelektualnog razvoja je senzorno-motoričko razdoblje koje traje do kraja druge godine i u tom razdoblju dijete spoznaje svijet i njegove osobine na temelju vlastitih osjetnih podataka kao i pomoću svoga manipuliranja predmetima i stvarima. Ono u sebi razvija shemu o postojanosti predmeta ili bića, tj. postaje svjesno o vlastitom egzistiranju, kontrolira položaj svoga tijela u prostoru, a u počecima svog govora oponaša govor odraslih osoba što mu služi i za unutrašnje predstavljanje vanjske realnosti (Furlan, 1991).

Razvojna razdoblja (prema Piagetu):

senzomotorno razdoblje (0.-2. god.) odnosi se na niz mogućnosti jednostavnog spoznavanja okoline koje je temeljeno na izravnom djelovanju djeteta na okolinu, te razdoblje u kojem dijete ne razlikuje sebe od okoline

1. *podstupanj senzomotornog razvoja (0.-1.mj.)*: vježbanje refleksa (sisanje, plakanje) koji se postupno mijenjaju u skladu s promjenama u djetetovoj okolini

2. *podstupanj senzomotornog razdoblja (od 1.-4.mj.)*: razvoj shema. Kognitivne strukture najranijeg djetinjstva jesu senzomotoričke sheme-uvježbani i uopćeni sklopovi ponašanja pomoću kojih dijete djeluje i uči

3. *podstupanj senzomotornog razdoblja (od 4.-8.mj.)* postupci otkrivanja. Dijete pokazuje jasnije zanimanje za vanjski svijet, a sheme se mijenjaju od usmjerenosti na djetetovo tijelo prema istraživanju okoline, otkrivanje postupaka kojima ponavlja zanimljive događaje i otkrivanje veze između svog pokreta (sredstva) i željenog učinka (cilja).

4. *podstupanj senzomotornog razdoblja (od 8.-12.mj.)* namjerno ponašanje. Razdoblje u kojem dijete opaža željeni cilj, a onda razmišlja kako ga ostvariti te započinje eksperimentirati s predmetima kao i svojim učincima na njih

5. *podstupanj senzomotornog razdoblja (12.-18.mj.)* novost i istraživanje tj. aktivnim istraživanjem okoline dijete počinje sustavno mijenjati ponašanje kako bi proizvelo nove učinke te se služi novostvorenim shemama. Razdoblje rješavanja problema pomoću aktivnog procesa pokušaja i pogrešaka

6. *podstupanj senzomotornog razdoblja (18.-24.mj.)* mentalno predočavanje. Razdoblje u kojem dijete može oponašati radnje koje je od prije zapamtilo te se pojavljuje sposobnost predočavanja ili uporabe simbola odnosno zamjena za predmete i radnje. Unutarnje (mentalno) rješavanje problema zamjenjuje proces pokušavanja i pogreški, gdje dijete najprije zamišlja aktivnost koju treba obaviti da bi riješilo jednostavni praktični zadatak.

Predoperacijsko razdoblje (2. do 6.g) karakteristično je po djetetovom sve složenijem korištenju simbola kako bi kognitivno percipirao svijet oko sebe, a akcije se više ne moraju izvoditi tjelesno već upotrebom unutrašnjih simbola. Dijete još uvijek ima neka ograničenja u simboličkom rješavanju problema zbog nerazvijenosti operacija mišljenja.

Glavna pretpostavka njegove teorije je činjenica da djeca aktivno grade svoje znanje istražujući svijet koji ih okružuje. Nadalje smatrao je da se dječji um sastoji od bogatih struktura znanja te da, putem otkrivanja i izravnog kontakta s okolinom, djeca uče i organiziraju svoje mišljenje (Starc i dr., 2004:20-24).

3.3. Eriksonova teorija psihosocijalnog razvoja

Razvoj osobnosti ovisan je o tipičnim socijalnim odnosima koje pojedinac mora uspostaviti u različitim razdobljima života gdje pojedinac treba riješiti određeni razvojni zadatak (krizu) koji može realizirati samo uz pomoć okoline. Ako se zadatak riješi, pojedinac je sposoban da prijeđe u sljedeći stadij, na novi zadatak, a ako na nekom od stadija taj zadatak ne riješi povoljno, dijete prelazi u sljedeći stadij psihosocijalnog razvoja s nepovoljnim rezultatom (Starc i sur., 2004).

Tablica 1. Prva tri stadija psihosocijalnog razvoja- prema Eriksonu

Stadij		Psihosocijalna kriza	Važni socijalni odnosi	Povoljan-nepovoljan rezultat razvoja
I.	prva godina života	uspostavljanje temeljnog povjerenja ili nepovjerenja	Majka	povjerenje-nepovjerenje sigurnost-nesigurnost optimizam-apatija
II.	druga i treća godina života	uspostavljanje autonomije ili sumnje u sebe	Roditelji	osjećaj samoutjecajnosti - sumnja i strah
III.	četvrta do šesta godina života	uspostavljanje inicijative ili krivnje	Obitelj	usmjerenost-povlačenje inicijativnost - krivnja,pasivnost

(izvor: Starc, B., Obradović Čudina M., Pleša A., Profaca B., Letica M., Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi, 2004:47)

Najvažnije spoznaje koje proizlaze iz Eriksonove teorije jesu da primjereni odnos okoline prema djetetu ima važan utjecaj, te naglašava važnost senzitivnog majčinstva u prvoj godini života gdje majka odgovara na djetetove potrebe na nježan i topao način uz mnogo fizičkog kontakta i tihog govorenja i pjevanja usmjerenog prema njemu. Drugi stadij opisuje odnos okoline koji će omogućiti razvoj djetetovog jasnog diferenciranja od okoline, razvoj osjećaja autonomije i samopoštovanja, a u trećem stadiju, utjecaj okoline važan je za razvoj samopoštovanja i doživljaj uspješnosti, te povezivanja vlastite uspješnosti s trudom i zalaganjem (Starc i sur., 2005:46-47).

Djeca jasliske dobi neprestano uče i najbolje to rade djelujući. Tako, u emocionalnom smislu, uče o tome je li svijet koji ih okružuje brižno, pažljivo i zanimljivo mjesto za život, stoga će svoje djelovanje početi prilagođavati toj viziji svijeta kako bi ono što se od njih očekuje i ono što oni očekuju od okoline bilo u skladu. Emocije se kod djeteta počinju razvijati od najranije dobi, a emocionalni razvoj djeteta jednako je važan kao i spoznajni, tjelesni, društveni i jezični, te zahtjeva visoku osjetljivost i podršku od strane roditelja i odgajatelja. Razvoj osnovnog povjerenja predstavlja temelj na kojem počiva zdravi psihološki razvoj, a iz toga proizlazi djetetova povezanost s roditeljima ali i s ostalim osobama koji vode brigu o njemu (Szanton, 2005:21-35).

Ljubetić (2001) piše da zdrava obitelj gradi i čuva svoj identitet, stvarajući stabilne uvjete za razvoj potencijala svih članova, te međusobno otvoreno i s punim povjerenjem „komunicira u atmosferi ljubavi, topline, sigurnosti i iskrenosti“ (2001:14).

Ključna uloga roditelja i odgajatelja jest da osiguraju djetetu odnose i iskustva koja će mu pomoći da razvije samopouzdanje, povjerenje u svijet i ljude koji ga okružuju. Od rođenja do treće godine djeca prolaze kroz dvije emocionalne faze a to su: razvijanje povjerenja i razvijanje autonomije. Za ostvarivanje dobrih međusobnih odnosa potrebna je pažnja, poštovanje, povjerenje i podrška. Djetinjstvo predstavlja razdoblje brzog i složenog razvoja, a utjecaji koje stekne u tom razdoblju utječu na kasniji razvoj osobe. Poznavanje procesa ranog razvoja pomaže u razumijevanju kasnijih složenih ponašanja te omogućava stvaranje optimalnih uvjeta za razvoj djeteta. Pod optimalnim uvjetima misli se na materijalni okoliš koji okružuje dijete (prostor, predmeti, igračke) i socijalna okolina (nazočnost, dostupnost odrasle osobe, tjelesni dodir, emocionalni odnosi, glasovna, verbalna komunikacija, društvo vršnjaka) (Starc i sur., 2004:14). Odgajatelj je osoba koja treba poznavati psihosocijalna i senzomotorna razvojna razdoblja djeteta jer tako dobiva informaciju o stupnju razvoja i mogućnostima djeteta, ali to je ujedno i način upoznavanja djeteta. Za ostvarivanje učinkovite komunikacije potrebno je poznavati sugovornika, a uvažavanjem i prilagođavanjem govora primjerenog dobi djeteta, stvara se pozitivno i poticajno okruženje u kojem se prijenos informacija može i uspješno ostvariti. Obitelj, kao primarni, i odgojno obrazovna ustanova, kao sekundarni, najvažniji su čimbenici u životu djeteta putem kojih ostvaruje pomoć i podršku u postizanju vlastitog i socijalnog razvoja.

4. RANA KOMUNIKACIJA

„Čovjek nije postao socijalno biće zato što se socijalizirao tijekom djetinjstva, već je rođen kao prosocijalno biće. Ono što socijalno biće povezuje s bićima koja ga okružuju je komunikacija“ (Ljubešić i Cepanec, 2012:36).

U ranoj dobi dijete u govoru izostavlja mnoge riječi te se služi mimikom, gestama, intonacijom govora kao nadomjestkom za riječi koje još nije naučio (Starč i sur., 2004).

4.1. Predintencijska komunikacija

Predintencijska komunikacija je razdoblje u kojem djeca nisu naučila namjerno slati poruke okolini, tj. u kojem odrasle osobe „iščitavaju” poruke na osnovi djetetova ponašanja i emocionalnih znakova (npr. majka po djetetovu plaču zaključuje da je ono gladno). Razvojno razdoblje u kojem dijete postupno otkriva kako različita ponašanja različito djeluju na ponašanje ljudi u njegovoj okolini te spoznaje da su ljudi intencijska bića kao što je i ono samo (Tomasello, 2001 cit. prema Ljubešić i Cepanec, 2012).

4.1.1. Intencijska (namjerna) komunikacija

Intencijskom (namjernom) komunikacijom nazivamo razdoblje u kojem je vidljivo izvođenje ponašanja s namjerom (jasnim ciljem i očekivanjem) tako da ono izazove točno određenu promjenu u socijalnoj okolini. Razvojne promjene koje omogućuju taj prijelaz vidljive su krajem prve godine života (u razdoblju od 9. do 12. mjeseci) i intenzivno se odvijaju prije nego što dijete počne govoriti (Ljubešić i Cepanec, 2012:37).

4.2. Predverbalno i verbalno razdoblje

Ranom komunikacijom nazivamo razdoblje kada djeca usvajaju vještine koje omogućavaju proces razmjene obavijesti: slanja poruka i odgovaranja. One proizlaze iz djetetova sazrijevanja i učenja u kognitivnoj, jezičnoj i socijalnoj domeni u

posebnom kognitivnom području kojeg zovemo socijalna kognicija ili spoznaja o ljudima i njihovom doživljavanju i ponašanju. Tako je određivanje trajanja rane komunikacije povezano s razumijevanjem razvojnih promjena u komunikaciji (Starc i sur., 2004).

Rana komunikacija obuhvaća:

- predverbalno razdoblje (0.-2.god.) od rođenja do prve smislene riječi/rečenice
- verbalno razdoblje (2.-6.god.) od prve smislene riječi/rečenice do automatizacije govora

U predverbalnom razdoblju stvaraju se preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika, a do kraja tog razdoblja dijete ovladava važnim funkcijama za svladavanje materinskoga jezika. Posebno su važne intonacija i ritam kao funkcije koje djeca vrlo rano percipiraju i počinju oponašati. U verbalnom razdoblju prve riječi nastaju između 12. i 18.mjeseca. Dječji pojmovni i rečenički repertoar tek se razvija, a kako govor djeteta napreduje, potkraj 2. godine života, dijete oblikuje svoju prvu rečenicu (Starc i sur., 2004).

Obitelj je prva sredina u kojoj dijete stječe svoja iskustva, usvaja prve riječi i pravi prve korake te razvija umijeće komuniciranja i življenja. „*Mikrokozmos, nazvan obitelj, satkan je od nevidljivih interakcija, koje svoj vidljiviji oblik dobivaju u komunikacijskim vezama. Uzajamno povjerenje, međusobna naklonost i empatijsko razumijevanje nevidljive su našem oku i nečujni našem uhu. Ali zato boja i modulacija glasa, pokret ruke, sjaj oka, smiješak, toplina dodira ono je što čujemo, vidimo i osjetimo*“ (Bratanić, 2002:101).

Glavina (2013) u svom članku piše da je dijete nakon rođenja potpuno biološki opremljeno za socijalnu interakciju. Kako je interakcija majka-dojenče važna je za širok raspon ljudskih sposobnosti (Lavelli i Fogel, 2002 prema Ivšac, 2003 cit. prema Glavina, 2013), tako rane interakcije predstavljaju temelj za kognitivni, socio-emocionalni i jezični razvoj djece. Razdoblje predjezičnih komunikacija koje obuhvaća prve dvije godine djetetova života stvara temelje bitnih obilježja komunikacije (recipročnost, intencionalnost i svjesnost o drugima kao zasebnim jedinkama) te predstavlja pripremu za dominantno služenje jezikom. U tom razdoblju presudan je utjecaj jedne osobe iz djetetove okoline koja dosljedno odgovara na djetetove signale i tako zatvara komunikacijske krugove dajući djetetu adekvatnu

povratnu informaciju. Obrasci se komunikacije, kao i emocionalna vezanost djece, prenose na sve ostale osobe koje skrbe o njemu, pa tako odgajatelji u odgojno obrazovnoj ustanovi postaju osobe na koje se djeca tada oslanjaju. Komunikacijski modeli, za koje su djeca biološki predisponirana, prvo se nadograđuju u obiteljskoj komunikaciji i emocionalnoj vezanosti. Sve što se izgradi unutar obiteljskog okruženja djeca donose i u odgojno obrazovnu ustanovu gdje ih dodatno razvijaju i nadograđuju s novim osobama u svojoj okolini. Stručni djelatnici u predškolskim ustanovama važan su faktor daljnjeg razvoja djece u svim aspektima i oni postaju dio komunikacijske mreže djeteta te obogaćuju njegov svijet za nove obrasce komunikacije (Glavina, 2013).

Rane interakcije predstavljaju temelj razvoja djeteta, gdje dijete uspostavlja prvu komunikaciju s jednom osobom tj. primarnim skrbnikom-majkom. Komunikacija se ostvaruje ako je djetetova okolina brižna i odgovara na fiziološke potrebe djeteta. Majka instinktivno prilagođava način govora koji upućuje prema djetetu, no nije isključivo samo ona ta koja prilagođava svoj govor tj. koristi se melodioznijim govorom u obraćanju djetetu, već svi koji se nalaze unutar obiteljske zajednice i bliske su djetetu, na isti način komuniciraju s njim. Kako je dijete naviknuto na takvu komunikaciju, prilagođenu i usmjerenu prema njegovim potrebama, poželjno je taj obrazac ponašanja - razgovora nastaviti i u odgojno obrazovnoj ustanovi gdje dijete treba steći sigurnost i povezati se s odgajateljem. Prema razvojnim karakteristikama djeteta to predstavlja razdoblje u kojem je ono privrženo za jednu ili više osoba s kojom je razvilo emocionalnu povezanost, a tu emocionalnu povezanost treba tek ostvariti i sa odgajateljem u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

4.3. Govor

Govor je viša psihička aktivnost čovjeka koja omogućuje da pomoću sustava znakova i simbola priopćava svoja znanja, osjeća je, potrebe i mišljenje drugim ljudima, a simboli u ljudskom govoru su riječi, kojima je najvažnija funkcija komunikacija. Rano djetinjstvo označava osjetljivo razdoblje za usvajanje govora, a kako je ta osjetljivost povezana sa sazrijevanjem živčanog sustava (posebno strukturalnim promjenama u mozgu, naglim povećanjem moždane mase te brojem veza između živčanih stanica i između određenih regija u mozgu), važno je da dijete ima adekvatnu socijalnu stimulaciju koja potencira korištenje svoje urođene mogućnosti i razvoj govora, a prema E.H.Lennenerg (Spencer, 2001 cit. prema Starc i sur., 2004) kritični period u kojem djeca započinju govoriti nalazi se u rasponu od 18.-24. mjeseca poslije rođenja (Starc i sur., 2004).

„Govor se stvara, nastaje, jedino ako postoje dobri biološki, socijalni i psihološki uvjeti- a usvajanje govora ne može se ostvariti bez afektivnog kontakta s okolinom- afektivna okolina komunicira s djetetom povezujući mogućnosti komuniciranja djeteta sa svojim razvijenim jezikom“ (Guberina, 1986:10).

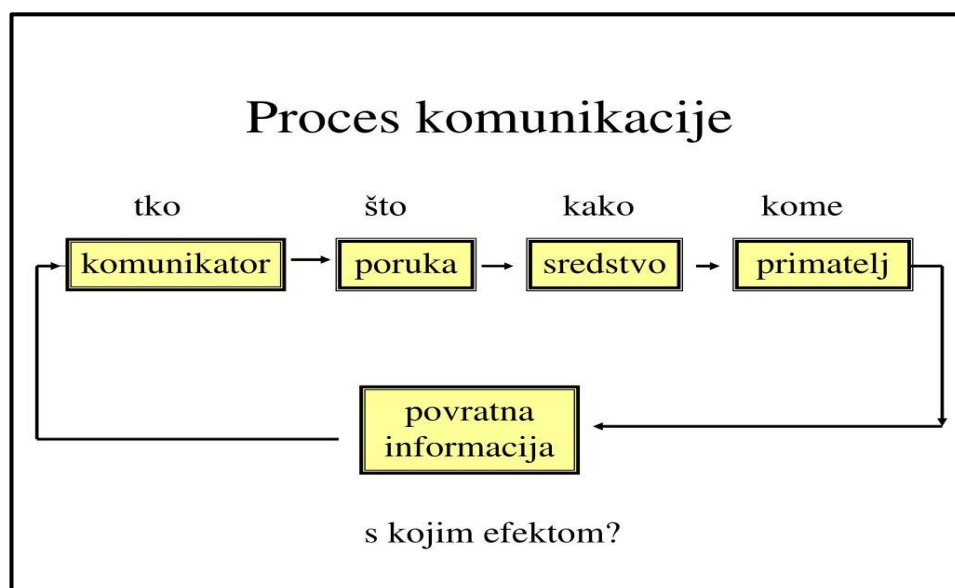
Brajsa (1996) piše da je čovjek stvorio riječ, a riječ u najširem smislu (izgovorena i neizgovorena) nalazi se na početku ljudskog postojanja te ga prati tijekom čitavog života, pa tako komunikacija tj. razgovor postaje osnovno obilježje ljudskih bića (1996).

„Razgovor je namjerno i nenamjerno, svjesno i nesvjesno, planirano i neplanirano slanje, primanje i djelovanje poruka unutar neposrednih, životno važnih, licem u lice, odnosa među ljudima “ (Brajsa, 1996:21).

Brajsa (1996) piše da razgovorom priopćavamo nešto nekome u određenoj situaciji, a obilježja razgovora čine četiri osnovna elementa:

- *tko* (pošiljalac poruke) kaže
- *što* (sadržaj poruke)
- *s kojim sredstvima* (način razgovora)
- *s kakvim djelovanjem* (utjecaj poruke)

Slika 1. Proces komunikacije

(izvor: slideserve.com, Komunikacija u odgoju i obrazovanju-PowerPoint PPT Presentation, 2014)

„Razgovor možemo opisati kao uspostavljanje kontakta s drugima, izazivanje pažnje kod drugih, davanje informacija drugima i učvršćivanje poslano poruke drugima. Svaki razgovor ima svoju izražajnu komponentu (priopćavanje onoga što već postoji) ali i utjecajnu komponentu (ostvarivanje još nepostojećeg)“ (Brajša, 1996:21).

Na uspješnost razgovora utječu četiri elementa:

- pošiljalac poruke
- poruka
- primalac poruke
- okolnosti u kojima se razgovara (Brajša, 1996).

Razgovor se sastoji iz vještina:

- uspostavljanja kontakta
- izazivanja pažnje
- davanja informacija
- učvršćivanja poslano informacije drugima (Brajša, 1996).

Važno je ovladati svim vještinama ako želimo uspješno razgovarati, a način razgovora jednako je važan kao i njegov sadržaj (Brajša, 1996) .

„Ozračje prožeto međusobnim povjerenjem, u kojem svaki pojedinac osjeća sigurnost i slobodu izraziti misli i osjećaje, u kojem se na prirodan i spontan način uspostavljaju suradnički odnosi, podjednako u obitelji kao i u odgojnoj ustanovi-bit će motivirajuće za uzajamnu komunikaciju“ (Bratanić, 2002:74) .

Poznato nam je da su djeca jasličke dobi u razvojnem razdoblju govora i nisu u mogućnosti pravilno artikulirati što trebaju i kako se osjećaju, stoga je važno osigurati ozračje u kojem se osjećaju sigurno i voljeno, a pažnja usmjerena prema njima i zadovoljavanju njihovih potreba. Ako je okolina brižna i topla u odnošenju prema djetetu, velika je mogućnost ostvarivanja dobrih suradničkih odnosa.

Dobri međuljudski odnosi nisu rezultat slučaja već poznavanja svih elemenata koji su bitni za uspješnu komunikaciju, kao i primjena tih elemenata u komunikaciji (Pranjić:5). Za mogućnost ostvarivanja međusobnih odnosa potrebno je uvažavati sve oblike i načine kojima se dijete izražava, podržavajući njegovu potrebu za razgovorom.

Komunikacija predstavlja kamen temeljac zdravih društvenih odnosa kao i sredstvo za dijeljenje naše radosti, straha i drugih emocija, a načine komunikacije djeca razvijaju kroz istraživanje svog okruženja, slušanjem i viđenjem modela (drugi ljudi koji razgovaraju), igranjem, razgovaranjem i vježbanjem. (Pathways.org, 2020).

Kako je komuniciranje, za razliku od informiranja, dvosmjerni proces u kojem je povratna informacija njegov sastavni dio, tako je, osim razmjene misli, ideja osjećaja, doživljaja, iskustava, važno i međusobno utjecanje, pa slijedom toga komunikacija postaje mnogo više od same izmjene riječi, gdje cjelokupno naše ponašanje prenosi neku poruku i utječe na osobu s kojom smo u odnosu (Bratanić, 2002:89).

5. GLAZBA

„Muzika-otkrivenje više od sve
mudrosti i filozofije-oplemenjuje
i usrećuje čovjeka i razvija u njemu
ljubav ne samo prema lijepom nego i prema zajednici.“

L. van Beethoven

„Od svih umjetnosti muzika je djeci najmlađe dobi najdostupnija već od rođenja. Živahan i dinamičan muzički govor privlači dječju pažnju i već kod prvih susreta izaziva radost“ (Manasteriotti, 1981:1 cit. prema Marić i Goran, 2013).

... „ Njezin jezik osebuje govor muzičkih tonova i svih njezinih sredstava izražavanja, od kojih je čovjek stoljećima podizao veličanstveno zdanje-muzičku kulturu čovječanstva“ (Manasteriotti, 1971:5).

Postoje razne definicije glazbe, pa tako na temelju djela grčke i rimske antike te srednjeg vijeka muzika se definira kao znanost i kao umjetnost. Definicija 19.st.- (romantička) govori da je „muzika inkarnacija emocija“- umjetnost koja tonovima izražava osjećaje, a pod utjecajem racionalizma „ muzika je pokretljiva igra tonova tj. “muzika je pokretna forma koja zvuči“ (Manasteriotti, 1971:6).

Neke od definicija glazbe:

Glazba je umjetnost vremenske organizacije zvuka tj, umjetnost kombiniranja zvukova prema pravilima organiziranja trajanja pomoću zvukovnih elemenata (enciklopedija.hr).

Glazba je umjetnost koja se izražava zvukom tj. umjetnost, znanje ili vještina kombiniranja zvukova unutar nekog zvukovnog sustava (proleksis.lzmk.hr, 2012).

Montagu (2017), sa Sveučilišta Oxford, u članku „*The story of music is the story of humans*“ govori da je važna komponenta glazbe ritam, pa definira glazbu kao „zvuk koji prenosi osjećaje“ te objašnjava kako je glavni razlog nastajanja i postojanja glazbe u tome što ona dovodi do povezivanja tj. okupljanja ljudi. Najprije se povezuju majka i dijete, a zatim se dijete povezuje sa svojom okolinom. Zaključuje da se može sugerirati kako je glazba, uzrokujući takvo povezivanje, stvorila ne samo

obitelj već i društvo okupljajući pojedince koji bi možda vodili osamljeni život (Montagu, 2017, ScienceDaily.com).

Razvoj glazbe veže se uz početke ljudskog izražavanja pa tako možemo reći i za početke komunikacije, a o dobrobiti glazbe i kako glazba utječe na razvoj djeteta, govora, komunikacije, napravljena su već brojna istraživanja i o njima pišu mnogi autori. U ranom djetinjstvu djeca uče o svijetu oko sebe osluškujući i promatrajući okolinu, a prvi susreti djeteta s glazbom mogu djelovati na razvoj slušne osjetljivosti, gdje se glazba izravno obraća djetetovim emocijama koje kasnije sve snažnije razvija. Ako je okruženje u kojem dijete boravi poticajno i ispunjeno kvalitetnim glazbenim doživljajem, glazba donosi osjećaju veselja koji se može podijeliti s drugima i na taj način dolazi do ostvarivanja povezanosti među ljudima.

5.1. Utjecaj glazbe na razvoj djeteta

Marić i Goran (2013) pišu kako glazba predstavlja sredstvo koje pridonosi snažnijem i cjelovitijem razvoju djeteta na intelektualnom, emocionalnom, socijalnom i tjelesnom planu.

Intelektualni razvoj: glazba uvelike utječe na razvoj govora i dio je intelektualnog razvoja djeteta. Igra riječima je prirodan i melodičan način razvoja složenosti govora. Tekstovi pjesmica obogaćuju, a time i proširuju, djetetov rječnik. Ono spoznaje sebe okruženje u kojem živi. Glazba uvelike doprinosi i potiče razvoj pamćenja, pozornosti i mišljenja usvajajući tekst i melodiju.

Emocionalni razvoj: glazba obogaćuje djetetov život izazivajući radost već od prvog mjeseca života, a radosno raspoloženje potiče djetetovu aktivnost budeći tako njegovu znatiželju, radoznalost i interese. Glazba tješi i umiruje dijete.

Socijalni razvoj: glazba doprinosi razvoju socijalne kompetencije gdje u najranijem razdoblju života dijete doživljava glazbu preko odrasle osobe (najčešće majke) s kojom uspostavlja socijalni kontakt, i osoba unutar bliže obitelji, te kasnije u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Tjelesni razvoj: neposredno plesanje i pokretanje uz glazbu ili glazbenu pratnju pomaže djeci u razvoju koordinacije i ravnoteže; pjevanjem pjesmica djeca razvijaju

svoj glasovni aparat; korištenjem jednostavnih udaraljki i upotrebom jednostavnog glazbenog instrumentarija razvijaju vještine fine motorike (Marić i Goran, 2013:15-16).

Glazba ima razne uloge u životu djeteta. Izaziva pažnju, potiče na aktivnost, unosi radost, povezuje, umiruje i tješi i potiče i obogaćuje rječnik. Spoznaje o tome da dijete već u ranom djetinjstvu počinje imitirati ono što ga okružuje putem sinkroniziranih motoričkih i zvučnih pokreta uspostavlja interakciju, možemo reći da način komuniciranja putem glazbe djeca doživljavaju na emocionalan način, a dječje oponašanje zvukovnih obrazaca predstavlja način učenja i razvoja komunikacijskih vještina, a sinkronizirano izmjenjivanje zvučnih pokreta vodi do ostvarivanja komunikacije.

Stamm (2019) smatra ukoliko djecu svakodnevno izlažemo glazbi, a pogotovo u ranom djetinjstvu, uključujući i razne oblike glazbenih aktivnosti, te aktivnosti angažiranja djece oko korištenja jednostavnih instrumenata (zvečke, bubnja), postizemo mnogostruke dobrobiti, gdje djeca ne samo da usavršavaju tehnike slušanja nego mogu razviti slušnu diskriminaciju tj. “*prepoznavanje malih zvukovnih razlika*“, koja poboljšava fonemsku svjesnost, a korištenje tjelesnih pokreta uz glazbenu podlogu pomaže djeci u koordinaciji kretanja različitim dijelovima tijela, regulirajući sposobnost svjesnog kretanja u prostoru (2019:82) .

5.1.1. Neka od istraživanja o utjecaju glazbe

Mnogi znanstvenici bave se istraživanjima kako glazba utječe na čovjeka. Razvojem modernih tehnologija otkrivaju se i nove spoznaje pa glazbu najviše koriste u terapijske svrhe. Tomatis (1991) sugerira da klasična glazba (najviše Mozart) ima umirujući učinak na slušatelje te im omogućuje jasnije izražavanje. Campbell (1997) tvrdi da klasična glazba ima moć iscjeljivanja te djeluje na cjelokupan ljudski organizma, gdje ona potiče mentalni razvoj djece, ali može pomoći i u liječenju poremećaja slušanja, pažnje i autizma (Tomatis, (1991)., Campbell, (1997), prema Pehar, nova-akropola.com). Dokazano je da klasična glazba skladana u tempu 60-70 otkucaja u minuti sa zvučnim signalom frekvencije 440 hz umirujuće utječe na novorođenčad, dojenčad i trudnice. Taj ritam odgovara ritmu rada srca osobe u stanju

opuštenosti, a frekvencija od 440 Hz srednjem rasponu spektra ženskoga glasa. (Posokhova, 2013, prema Roditelji.hr.). Kako se glazba u mozgu obrađuje na raznim razinama, ona iz moždanog debla može utjecati na brzinu srčanih otkucaja, disanje i stanje budnosti, a preko limbičkog sustava snažno utječe na emocije i osjećaje te u korteksu može stvarati vizualne prizore i asocijacije što utječe na razvoj intelekta. Glazba ima moć utjecaja na svim razinama ljudske psihe (Blythe, 2008:74).

Nikolić (2018) u svojem radu pregledava rezultate i spoznaje proizašle iz prijašnjih istraživanja o utjecaju glazbe na opći razvoj djece, te piše kako neuroznanstvena istraživanja pokazuju da umjetničko obrazovanje ima veći utjecaj na razvoj mozga ako su mu djeca izložena u ranijoj dobi, pa kod djeteta uključenoga u glazbeno obrazovanje pojavljuje se porast sinapsi u različitim područjima mozga: u dijelovima lijeve hemisfere koji se aktiviraju prilikom identifikacije melodijskih nizova; u Brocinom području, koje se nalazi u dijelu mozga povezanim s percepcijom redoslijeda auditivnih podražaja; u desnoj hemisferi koja je visoko uključena u percepciju timbra i promjena u visini tona, te u lijevom precuneus-cuneus području aktivnom tijekom obrade zadatka diskriminacije visine tona (Platel i sur., 1997. cit. prema Nikolić, 2018). Također se ispostavilo da glazba posjeduje svojstva svojevrsnoga „alata“ u pomoći kod relaksacije, stimuliranja koncentracije, svladavanja snažnih emocija, što može pridonijeti osobnom razvoju (Hallam, 2010. cit. prema Nikolić, 2018). Istraživanja su pokazala kako muzikalnost nije privilegija maloga broja darovitih pojedinaca (Creech i Ellison, 2010. prema Nikolić, 2018), nego kako većina populacije ima određenu razinu glazbenih sposobnosti (Sloboda, 1993. prema Nikolić, 2018) i od najranijega smo djetinjstva „glazbeno angažirani“ u svakodnevnom životu (Creech i Ellison, 2010. prema Nikolić, 2018:140-142).

5.2. Glazbene sposobnosti djece u ranom djetinjstvu

Istraživanje dr. Marcel Zentner sa Sveučilišta York i dr. Tuomas Eerola sa Sveučilišta Jyväskylä u članku „*Babies are born to dance, new research shows* „ sugerira da se djeca u ranom djetinjstvu mogu roditi s predispozicijom ritmičkog kretanja kao odgovor na glazbu. Nadalje, otkrili su da glazba predstavlja doživljaj koji preko zvuka prenosi emocije koje djeca već u ranoj dobi mogu prepoznati, no najvažnija komponenta kako djeca mogu doživjeti te emocije nije melodija-organizirana struktura tonova, već ritam tj. tempo u kojem se pjesma izvodi (Zentner, Eerola, 2010., ScienceDaily.com).

Dobrota i Ercegova (2012) pišu kako je sposobnost prepoznavanja emocija facijalnom ekspresijom, zvukom ili glazbom uglavnom univerzalna, te su istraživanja na dojenčadi pokazala da već u najranijoj dobi čovjek ima sposobnost razlikovanja emocija što sugerira biološku spremnost za diskriminaciju socijalno relevantnih podražaja iz okoline (Nawrot, 2003.cit. prema Dobrota i Ercegova, 2012). Razna istraživanja dokazala su da emocije tuge i sreće, sudionici najlakše uočavaju i prepoznaju u glazbi u odnosu na druge, poput ljutnje ili iznenađenja (Mohn i sur., 2011. cit. prema Dobrota i Ercegova, 2012). Mnoga istraživanja potvrdila su da se za glazbene ulomke u duru obično vezuje emocija sreće, a one u molu emocija tuge (Peretz i sur., 1998. cit. prema Dobrota i Ercegova, 2012). Glazbom je stoga najlakše prenositi upravo osnovne emocije – sreće i tuge – jer se to ostvaruje variranjem osnovnih glazbenih odrednica, poput tempa i tonaliteta (Krumhansl, 1997. cit. prema Dobrota i Ercegovac, 2012) .

Možemo zaključiti da je prepoznavanje i razlikovanje emocija u glazbi univerzalna sposobnost koju čovjek posjeduje već od najranijeg djetinjstva . Dokazano je da se djeca ritmički kreću kao odgovor na nju i imaju potrebu sinkronizirati tj. uskladiti se prema njezinom ritmu. Glazba stoga ima nevjerojatnu moć pokretanja tj. putem svojih izražajnih elemenata ona potiče na kretanje, usklađivanje ritma, a kad odgovorimo na njezin poziv, sinkronizirano kretanje unutar odgojne skupine postaje povratna informacija tj. odgovor na poslanu poruku. Kada pjevamo ili sviramo, naše osjetilno iskustvo tj. način kako doživljavamo glazbu postaje povezano s našim djelovanjem.

5.2.1. Razvoj glazbenih sposobnosti

Hodges (2002) i Pratt (1997) govore da su glazbene sposobnosti naslijeđene biološke mogućnosti prepoznavanja i reproduciranja zvuka i zvukovnih kombinacija te svako dijete koje ima normalno razvijen slušni i govorni aparat, posjeduje biološke glazbene mogućnosti i ima biološke pretpostavke za razvoj govora, a razvoj glazbenih sposobnosti ima pravilan i, za svu djecu, jednak tijek (Starc i sur., 2004).

Tablica 2. Tijek glazbenih sposobnosti od (0.-3.god.)

Dob	Funkcija	Manifestacije
Faza slušanja		
0-1. mj.	reagiranje na zvuk	žmirkanje, podrhtavanje
1. mj.	reagiranje na zvuk	„akustička fiksacija“ (umirivanje pri slušnom podražaju)
3. mj.	lociranje zvuka	okretanje glave prema zvuku
4-6 mj.	diferenciranje slušnih podražaja	veća osjetljivost za tonove nego za govor
	početak aktivne percepcije glazbe	sluša pozorno, pokazuje znakove zadovoljstva pokreće se na zvuk cijelim tijelom
Faza motoričke reakcije na glazbu		
6 mj.	Početak glazbenog oponašanja	pokušaji glazbene reprodukcije
6-9 mj.	gukanje kao odgovor na glazbu	reprodukcija promjena u visini ili ritmu
Faza prve glazbene reakcije		
9 mj.	„glazbeno brbljanje“ diferencirano reagiranje	pokušaji glazbene reprodukcije
12-18 mj.	porast broja motoričkih reakcija na glazbu	razne reakcije ugone ili neugode na razne vrste glazbe
18 mj.	početak usklađivanja pokreta i glazbe	
Faza prave glazbene reakcije		
18-24 mj.	spontano pjevanje	pjevanje bez riječi (mali intervali), oponašanje teksta, oponašanje nekoliko taktova melodije
2.-3. god.	rivalitet spontanog pjevanja i oponašanja poznatih melodijskih sekvenca	
3. god.	porast glazbenog interesa; povećava se usklađenost pokreta s glazbom; povećava se količina pjevanja po glazbenom modelu na račun spontanog pjevanja	pozorno slušanje, koncentracija na glazbene podražaje

(izvor: Starc, B., Obradović Čudina M., Pleša A., Profaca B., Letica M., Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi, 2004:58)

Veliki utjecaj na razvoj djetetovih glazbenih sposobnosti u najranijem djetinjstvu ima okolina, a količina i vrsta zvukovne okoline kojima su djeca u najranijoj dobi izložena znatno utječe na stupanj osjetljivosti na glazbu (Starc i sur., 2004).

Prirodna glazbena sposobnost dijeli se u dva oblika:

- sposobnost razlikovanja tonova
- sposobnost razlikovanja ritma

te je osobito izražena u obliku audijacije³ (snaga izravne impresije ili intuitivnog odgovora na glazbeni podražaj za koji je dijete sposobno bez glazbenog obrazovanja)(Starc i sur., 2004).

Starc i sur., (2004) pišu da odgajatelj mora biti model prihvatljivog izražavanja emocija, a kad koristimo glazbu kao poticaj trebamo:

- zadovoljiti potrebu djece za osjećajem sigurnosti, a glazba treba pridonositi povećanju tog osjećaja (tiha, mirna i vedra glazba)
- djeca su osjetljivija i pridaju više pažnje na živi glas nego na snimku glazbe
- osjetljivija su na glazbu kad se drže na rukama i kad mogu sudjelovati u glazbi pokretanjem tijela (Starc i sur., 2004: 61).

To znači da bi odgajatelj trebao: često pjevati djetetu dok ga drži na rukama, koristiti tiho pjevanje uz dnevnu negu, hranjenje, uspavljivanje, te pjevati djetetu uz njegovo uključivanje u ritmičke aktivnosti (ritmičko ljuljanje, pljeskanje djetetovim ručicama, pomicanje djetetovim ručicama ili nožicama u ritmu glazbe). Prirodna glazbena sposobnost djece ogleda se u njihovoj mogućnosti razlikovanja tonova i ritma, pa tako variranje tonaliteta i tempa djeteta u glazbi može percipirati i razumjeti. Koristeći glazbu tj. pjevajući djetetu usmjeravamo njegovu pažnju, a kako je dokazano da mirna i nježna glazba umiruje, tako možemo reći da mirno i nježno pjevanje umiruje dijete, povećava kod djeteta osjećaj sigurnosti, a sigurnost i povjerenje važno je za uspostavljanje međusobnih odnosa, koje kasnije vodi i prema uspješnoj komunikaciji. Poznato nam je da djeca već u ranom djetinjstvu imaju predispozicije za uočavanje ritamskih struktura u glazbi, a spoznaja o emocijama i emocionalna

³ **Audijacija** je neposredni izraz uspješnosti prve okoline u aktiviranju biološkog glazbenog potencijala i što je ona veća, veća je prirođena biološka osjetljivost na glazbene podražaje (Starc i dr. 2004: 59).

inteligencija još su u razvoju, te putem ritma i tempa u pjesmi ili glazbi djeca jasličke dobi prepoznaju emocije, što bi značilo da pjesma bržeg tempa i ritma izaziva aktivnije kretanje koje ga veseli, dok pjesma sporijeg tempa izaziva usporavanje i smirivanje –koje možemo povezati sa tužnim doživljajem.

Bulat (2017) piše kako glazba može biti iskustvo koje ujedinjuje više osjetnih modaliteta, te da postoji rana veza vestibularnog i auditornog sustava povezana s percepcijom glazbe i ritma. Kako istovremeno pokretanje tijela i slušanje glazbe uključuje vestibularni (ravnoteža), proprioceptivni (osjećaj tijela u prostoru) i auditivni (sluh) sustav pokazatelj je da se glazba sluša, ali da se može i osjećati.

Možemo zaključiti da glazba, ako je primjenjujemo, ima mnogostruke uloge u životu čovjeka. Ona može utjecati na naš cjelokupni organizam regulirajući tjelesne reakcije, ona također izaziva emocije te nas potiče da, putem njezinih glazbenih sastavnica, uskladimo svoje kretanje ritmu kojim nas vodi. Kao što istraživanja sugeriraju da postoji urođena muzikalnost kod djece u ranom djetinjstvu, i da im je glazba privlačnija od govora, putem glazbenog ritma možemo sinkronizirati pažnju i pokrete pa nam to može biti pokazatelj da je jezik glazbe razumljiv djetetu. Poruku koju šaljemo, prilagođavajući tempo i ritam, primatelj dekodira, a tjelesna reakcija usklađena s ritmom i tempom, postaje povratna informacija. Kako su dobrobiti glazbe i korištenja njezinih oblika mnogostruke, odgajatelji mogu, putem glazbe kao sredstva komunikacije, umiriti ili utješiti dijete pjevajući mu mirnu i tihu pjesmu ili pak promjenom tempa i jačine pjevanja pjesme, potaknuti dijete da aktivno krene u igru i zajedničkim uključivanjem uvježbava komunikacijske vještine koje vode do upoznavanja i ostvarivanja socijalne interakcije.

6. GLAZBA-JEZIK-KOMUNIKACIJA

„Glazba je jezik tj. način komuniciranja, koji u procesu odgoja i obrazovanja treba ozbiljno shvaćati“ (Slunjski; 2014:64).

Neki smatraju da su glazba i govor evoluirali iz istog pretka – „glazbogovora“, koji je s jedne strane imao ulogu prenositi konkretne informacije (današnji govor), a s druge strane emocionalne poruke (karakteristično za glazbu). Iako i glazbom i govorom prenosimo i informacije i emocije, neki smatraju da su zapravo to dvije krajnosti nekadašnjeg „glazbogovora“ (Bulat, 2017).

Blythe (2018) piše da jezik počinje kao funkcija koja se temelji na tijelu, a promjena emocionalnog stanja ogleda se u promjeni načina držanja tijela, gestama, brzini i tečnosti pokreta. Nadalje piše da je govor multisenzorička i motorička vještina koja sadrži pretvaranje vizualnih prizora i emocionalnog iskustva u različite elemente zvuka, a to su intonacija, visina tona, ritam i stil, te vrijeme i kadenca. Elementi zvuka zajedno s finom mišićnom kontrolom, koja nam je potrebna za korištenje usana i jezika te mehanizama gutanja i disanja, stvaraju neverbalne aspekte govora važnih za prenošenje značenja i namjere. Kako glazba prirodno sadrži sve „zvučne“ elemente govora i ona je vrsta jezika, ali bez riječi (2008:156).

6.1. Vrednote govorenog jezika i izražajni elementi u glazbi

Za točnije izražavanje misli ili osjećaja čovjek iskorištava različite govorne vrednote:

intenzitet ili jačina glasa služi za isticanje riječi u rečenici, ali i izražavanje osobnog stava onoga tko govori-jačina glasa obično raste i pada s visinom tona

ton ili visina glasa služi za isticanje pojedinih riječi u rečenici, ali i izražavanje osobnog stava onoga tko govori

Mijenjanje visine tona u rečenici zove se rečenična intonacija i ona može biti silazna i uzlazna.

tempo ili brzina govorenja služi za izražavanje dinamike radnje i zbivanja koje se opisuje-sporost nekog zbivanja dočarava se usporavanjem, a brzinu dinamičkih akcija i kretanja izrazit će ubrzavanjem govora

stanka ili pauza je fiziološki predah potreban radi normalnog disanja, a psihološki služi za isticanje riječi u rečenici-izazivanje radoznalosti kod slušalaca i druge psihološke učinke (Težak-Babić, 1992:242). Sve su to, također, izražajni elementi u glazbi.

Sve karakteristike prisutne u govoru, prisutne su i u glazbi: ritam, pauze, podizanje i spuštanje tonova te pisani ili zvučni izražaj. Kada govorimo, radimo pauze i koristimo određeni ritam, riječ tako možemo izgovoriti ili napisati isto kao i ton koji možemo odsvirati ili zapisati (Bulat, 2017).

Blythe (2008) piše da su glazba i jezik ekspresija organizacije zvuka u vremenu i prostoru, gdje glazba predstavlja jezik bez riječi, ali ono što je zajedničko s drugim jezicima jest da daje značenje zvuku.

6.1.1. Sedam zajedničkih karakteristika glazbe i jezika

Glazbom i govorom možemo prenositi informacije i emocije stoga možemo izdvojiti i neke zajedničke karakteristike:

- oboje su specifični za ljude i među njima univerzalni
- oboje imaju sposobnost stvaranja neograničenog broja novih sekvenci
- spontani govor i spontano pjevanje kod beba se razvija u približno isto vrijeme
- prirodni medij za glazbu i jezik je slušno-vokalni
- oboje se može zapisati vizualnim simbolima
- receptivne vještine prethode produktivnim vještinama i kod glazbe i kod jezika
- ovisno o kulturama postoje razlike i u jeziku i u glazbi (Bulat, 2017) .

Snježana Dobrota (2012) piše da dojenče ne dolazi na svijet kao glazbena *tabula rasa* , ono već ima predispozicije za percipiranje glazbene konture i ritamskih struktura bez obzira na to je li riječ o glazbi ili govoru, a promatramo li iz šire

perspektive, glazba obuhvaća sve što je zajedničko različitim glazbenim sustavima, pa u tom smislu dojenče počinje život kao glazbeno biće osjetljivo na glazbene univerzalije koje stoje u temelju svih glazbenih stilova (Dobrota, 2012:161) .

Blythe (2008) piše kako djetetovo gukanje ima ton, intonaciju i kadencu te prije nego što nauči govoriti ono oponaša boju glasa i kadencu govora odraslog. Vrijeme života u maternici fetus je bio izložen elementima glazbe i govornog jezika- ritmom (raspored niza zvukova u vremenu), tempom mjerenim udarcima u minuti (redovan mjerni obrazac), pulsom (brzinom glazbe) te s melodijom majčina glasa. Kako je puls u glazbi (kao i brzina pulsa u čovjeka) različit, te može varirati (ubrzavanje ili usporavanje) on daje, tj. određuje, odsviranim tonovima izražajnu komponentu. Tako je isto i sa govorom - mijenjajući mu puls tj. *„naglašavajući neke riječi, pauzirajući druge ili pak ubrzavajući, riječi nas vode do glavne stvari koju želimo reći“* (Blythe, 2008:75-80).

Prema Snježani Dobroti (2012) i glazba i jezik su komunikacijski mediji i uklapaju se u teorijski model komunikacije – model „teorije informacija” (Shannon i Weaver,1949).

U tom modelu, pošiljatelj se koristi kanalom kako bi poslao informaciju primatelju: pošiljatelj i primatelj mogu biti bilo kakav entitet, kanal može biti bilo koji medij, a informacija koja se šalje može biti u bilo kojem obliku, pa tako u glazbenom kontekstu pošiljatelj može biti izvođač, primatelj slušatelj, kanal je zrak, a prenesena informacija zvučni obrasci koji konstituiraju glazbu. U jeziku je pošiljatelj govornik, primatelj slušatelj, kanal je zrak, a informacija koja se šalje su strukturirane fluktuacije zračnog tlaka koji konstituira govoreni zvuk. Informacija se šalje primatelju koji dekodira informaciju kodiranu u primljenoj poruci, a kad je riječ o jeziku, sposobnosti pošiljatelja i primatelja moraju biti dovoljno slične da bi primatelj mogao točno dekodirati poruku (Dobrota, 2012:159).

„Glazba osigurava uspjeh socijalne integracije stvarajući uvjete za minimiziranje konflikata putem svoje semantičke otvorenosti, a istodobno stvara osjećaj zajedničkoga djelovanja koje je orijentirano prema zajednički doživljenim temporalnim regularnostima“ (Dobrota, 2012:159) .

Prema gore navedenom modelu komunikacije odgajatelj (kad koristi glazbu u komunikaciji s djecom) postaje izvođač, dijete slušatelj, kanal je zrak, a informacija koja se prenosi su tonovi organizirani u tonske strukture (melodija). Dijete komuniciranjem izražava svoje osjećaje, misli i potrebe pa tako odgajatelj ima važnu ulogu u razvoju govora i govorne komunikacije gdje, prije svega, treba ostvariti emocionalni odnos sa djetetom, obraćajući pažnju i na neverbalne reakcije djece kao i verbalni iskaz.

Kako govor, pjesma i glazba nose snažnu emocionalnu komponentu koja podiže razinu uzbuđenja i pozornosti, a neurološke mreže su aktivne te se kod percepcije glazbe i percepcije jezika dijelom preklapaju, i ako postoji poseban govor rezerviran za komunikaciju s djecom u ranom djetinjstvu, postoji i poseban način pjevanja koji zadobiva više pažnje kod djece u odnosu na svakodnevni govor i svakodnevno pjevanje (Bulat, 2017).

Usporedbom vrednota govorenog jezika i izražajnih elemenata u glazbi možemo napraviti poveznicu i umjesto razgovora sugerirati pjevanje jer pjevanjem možemo uspostaviti kontakt s djetetom na isti način kao i govorom. Vjerojatnost boljeg razumijevanja odaslane informacije putem pjevanja je veća tim što nam je poznato da djeca bolje reagiraju na pjevanje nego na govor.

6.2. GLAZBENE AKTIVNOSTI

Djeca u jasličkoj dobi glazbene bi podražaje trebali dobivati u obliku slušanja i otkrivanja zvučne okoline (Vidulin, 2016), stoga je uloga odgajatelja omogućavanje takve stimulativne okoline u kojoj se dijete može slobodno izražavati i gdje upoznaje sebe kao individuu, otkriva i razvija svoje mogućnosti te uspostavlja interakciju s ostalim sudionicima unutar okruženja u kojem boravi. Kako je govorno izražavanje još u razvoju, tako nam glazba i svi oblici glazbenih aktivnosti mogu itekako pomoći u komunikaciji u kojoj, i djeca i odgajatelji, imaju slobodu koristiti se bilo kojim od glazbenih oblika kao sredstvom izražavanja.

Gospodnetić (2015:24-26) definira aktivnosti kao način vođenja određenog programa koji vodi do realizacije jednog ili više sadržaja, a vrste (oblici) glazbenih aktivnosti u sklopu glazbene kulture u vrtiću su:

- igre s pjevanjem
- obrada pjesme
- obrada brojalice
- aktivno slušanje glazbe
- poticanje dječjeg stvaralaštva
- sviranje na udaraljkama

U jasličkoj skupini odgajatelji imaju najveću odgovornost jer je to razdoblje intenzivnog razvoja djeteta, a ono se najbolje razvija ako ima priliku razviti siguran odnos i privrženost prema odraslim osobama koje imaju važnu ulogu u njegovom životu (Gospodnetić, 2015:13). Izbor sadržaja kojeg provodimo ovisi o primjerenosti tj. dobi djeteta, pa tako od navedenih oblika glazbenih aktivnosti u jasličkoj se skupini najčešće koriste pjesme, igre s pjevanjem ili brojalice.

6.2.1. Uspavanka

Pjesma je najčešći sadržaj glazbenih aktivnosti i najčešći jezik glazbe koji dijete koristi (Gospodnetić, 2015:33).

Pjevanje ima veliku ulogu u razvoju djeteta, a slušanjem pjesama dijete obogaćuje svoj emocionalni, ali i doživljajni svijet. Kroz pjesmu on upoznaje stvari, osobe i zbivanja oko sebe (Marić i Goran, 2013:36).

Uspavanka je nježna pjesma koja smiruje i odmara, a djetetu je poznata od rođenja. Neposredna je u svom izrazu i snažno djeluje na dijete, a pomoću dojmova koje u njemu stvara ljudski glas, ono stječe prve spoznaje i iskustva ali i ostvaruje komunikaciju sa svojom okolinom. Namjene su različite:

- u nekim društvima prenose kulturu znanja ili tradiciju
- često se koriste za razvijanje komunikacijskih vještina
- njome iskazujemo emocionalne namjere
- omogućava održavanje pažnje dojenčadi, modulaciju uzbuđenja i regulaciju ponašanja
- umiruje i uspavljuje (Wikipedija.org. 2020).

Crnković (1998) piše da su uspavanke vrlo stare pjesme koje se razvijaju u svim narodima i bile su, i još uvijek jesu, prvi pjesnički tekstovi s kojima se dijete susreće u odrastanju. Njih stvaraju odrasli u neposrednoj blizini s djetetom nadahnuti ponašanjem djeteta (1998:7).

Pjesma koja je upućena djetetu stvara čvrstu emocionalnu vezu između odrasle osobe i djeteta, a zanimljivo je da dijete radije sluša glas nego instrument jer glas može povezati s osobom koja pjeva i koju dijete već prepoznaje. Dijete je u stanju zapaziti i svojim emocijama reagirati na svaku promjenu u glasu osobe koja mu se obraća, pa je tako u pjesmi riječ obojena nijansama zvuka i ritma što im daje posebnu snagu i draž. Stoga pjevanje bebi može regulirati razinu njezine uzbuđenosti, a lagano pjevušenje umiruje dijete i to je upravo svojstveno uspavanki – da umiruje rad srca (Bulat, 2017).

Pjevanje uspavanki prirodan je spontan čin majke, a prvi pisani trag o u uspavanki star je četiri tisuće godina i zapisan na kamenoj ploči (iz Babilona). Majke (bez obzira na kulturu) svoju prvu komunikaciju s djetetom počinju na istom jeziku - jeziku uspavanki. Glazbenica Zoe Palmer u londonskoj bolnici pokrenula je projekt „Uspavanka“ i proučavala je što majke (iz raznih dijelova svijeta) pjevaju svojoj djeci te zaključila da žene bez obzira na svoje podrijetlo koriste iste tonove i pjevaju djeci na isti način, a ritam uspavanki također je jednak - 3/4 mjera (Bebimil.hr, 2020).

Način na koji su uspavanke napisane imaju umirujući učinak na dijete zbog svojeg jednostavnog i ponavljajućeg oblika. Upućene su djetetu pa njima iskazujemo emocionalne namjere, usmjeravamo i održavamo pažnju te putem njih reguliramo ponašanje. Najčešće su napisane u 2/4 ili 3/4 mjeri. Prema saznanjima dobivenih iz gore navedenih podataka, možemo reći da nam uspavanka postaje sredstvo kojim govorimo djetetu da se umiri mijenjajući i prilagođavajući boju glasa, tempo i jačinu govora i tako utječemo na regulaciju tjelesnih reakcija djeteta.

Kad su ostvareni dobri međusobni odnosi (odgajatelj-dijete), u kojima se sudionici poznaju i uvažavaju, mogućnost korištenja pjesama kao načina komunikacije postaje mnogostruka. Mijenjanjem ritma i tempa mijenjamo tijek interakcije. Sporijom i tišom pjesmom umirujemo dijete, a bržim ritmom i tempom potičemo dijete na

aktivnije kretanje i sudjelovanje. Pjevanjem pjesama djeci se obraćamo koristeći verbalni i neverbalni način komunikacije.

6.2.2. Brojalice

Pjevanjem pjesama primjerenih djeci razvija se dječji glas, glazbeni sluh, osjećaj za ritam i govor, njima obogaćujemo dječji rječnik, a pjevanje kod djece u najranijoj dobi polazi od spontanog ponavljanja vokala ili kratkih slogova na neodređenim visinama. Brojalica se ubraja u vrstu ritmičkog govora, koju stvaraju uglavnom sama djeca i služi „*im za razbrojavanje prije neke druge igre, npr. lovice, skrivača, igre s pjevanjem i tako dalje*“. One su vrlo ritmične (razvijaju ritam i pokret), a ritam možemo kombinirati i sa pokretom prstima, šakama, rukom, nogama (Gospodnetić, 2015:45).

Peteh (2007) piše da su one poseban govorni oblik koji je djeci blizak zbog njezine ritmičnosti, melodioznosti i šaljivosti. Kratka pjesmica koja se recitira na jednom tonu, a kao sredstvo igre djeci je pristupačna jer se lako pamti, ima ritma i melodična je te su značajne za razvitak govora tj verbalnu komunikaciju. Vrijednost brojalice posebno se vidi u razvoju govora, spoznajnih sposobnosti, govorne kreativnosti te pokreta i ritma (2007:13).

Djeca rane i predškolske dobi razlikuju se u stupnju razvijenosti slušnih i jezičnih vještina što ovisi o brzini njihova osobnog razvoja, kvaliteti razvojno-poticajnog okruženja i vlastitih iskustava, pa tako djeca spontano razvijaju oralnu ekspresiju po predviđenim razvojnim etapama i ona je rezultat interakcije s okolinom (Matijević, 2019:17).

Kako su djeca jasličke dobi u intenzivnoj fazi razvoja, među njima postoje neke individualne razlike i mogućnosti koje treba uvažavati, a faza usmenog govora javlja se u drugoj godini života i djeca ga postupno svladavaju. Pjesme i igre s pjevanjem, prije svega, razvijaju i obogaćuju djetetov govor, ali mogu postati i sredstvo kojim djeca upoznaju jedni druge, uspostavljaju međusobne odnose zajedničkim sudjelovanjem u vokalnoj ekspresiji. Djeca se u glazbenim aktivnostima ne moraju izražavati isključivo putem govora, pa im upotreba glasa ili tijela omogućava potpuno slobodan izbor izražavanja koji se očituje u obliku: pljeskanja i mahanja

rukama, kretanja i njihanja tijela, pjevanja i ponavljanja slogova, udaranja zvečki, bubnjeva, geganje, okretanje. Djeca putem glazbe komuniciraju na sebi svojstven način.

Brojalica je jedan od najprirodnijih oblika dječjeg izražavanja i ona predstavlja sintezu govora i ritma tj. pokreta. Dijete se s brojalicom ponajprije upoznaje u roditeljskom domu, a zatim u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Pomoću brojalica dijete dobiva osjećaj pripadnosti skupini i osjećaj individualnosti (Peteh, 2007).

Vrijednost brojalice u radu s predškolskom djecom vidi se u:

- govornom razvitku
- razvitku spoznajnih sposobnosti
- razvitku kreativnosti
- razvitku pokreta i ritma

Igra je najprirodnija aktivnost djece, a brojalica (kao glazbena igra) doprinosi razvoju djetetovih emocija te se kroz igru dijete socijalizira i humanizira, ali i uči pravila međuljudskih odnosa (Peteh, 2007:7).

Užitak glazbe, bilo da je riječ o plesu (pokreti uz zvuk) ili pjevanju (puštanje glasa), urođena je dječja karakteristika, a glazba, poput jezika, nosi u sebi posebni akcent ili dijalekt kao i period u vremenu u kojem se rađa i ona je univerzalni jezik koji može razumjeti svatko tko ima uši za slušanje (Blythe, 2008:89).

Djeca jasliske dobi tek istražuju svoje mogućnosti govorenja - komuniciranja s okolinom, a brojalica nam ovdje može poslužiti kao način kojim govorimo djetetu da je vrijeme igre, odnosno da se treba uključiti i aktivno krenuti u upoznavanje svijeta - osluškujući sve oko sebe, poigravajući se ritmom i tempom izvođenja te imitirajući zvukove ili koristeći se onomatopelijom kao načinom izražavanja. Brojalice pružaju mogućnost igre riječima, slogovima, izmišljenim riječima i pokretom. U ranom djetinjstvu važno je omogućiti djetetu da se putem igre ostvaruje i razvija, a igre s pjevanjem stimuliraju njegovo kretanje i radosno uživanje. Igra mu pomaže u razvoju pozitivne slike o sebi, upoznaje dijete s vlastitim mogućnostima te mu omogućuju da, kroz glazbenu igru, samostalno uspostavlja interakciju s okolinom. Kako se dijete razvija, razvija se i ekspresivni govor koji postaje sredstvo za

ostvarivanje odnosa te povezivanja s drugima, što u konačnici vodi do komunikacije i socijalne interakcije.

Glazbene igre utječu na socijalni razvoj djeteta gdje su, u zajedničkom pjevanju i glazbenim igrama, djeca upućena jedna na druge, ostvarujući uzajamnu komunikaciju zbog želje za boljim postizanjem zajedničkog zadatka. Glazbene igre potiču sramežljiviju djecu da se, u tom zajedničkom izvođenju, samostalnije i slobodnije pridružuju i sudjeluju u igri s drugom djecom (Marić i Goran, 2013).

„Djeca se u komunikaciji oslanjaju na razne simboličke sustave u onoj mjeri u kojoj kultura njihove okoline to podržava“ (Slunjski, 2014:82).

6.2.3. Glazbene igre

Kroz prigodne pjesmice djeca mogu vježbati oponašanje ritma i glasova koje proizvode. Najčešće glazbene igre koje koristimo s djecom u prvoj i drugoj godini života jesu:

- igre prstićima
- cupkalice
- tapšalice

Takvim igrama doprinosimo bržem i boljem osjećaju za ritam koji nije samo bitan u glazbenom već i u psihičkom i tjelesnom razvoju djeteta (kretanje, koordinacija pokreta, govor).

6.2.3.1. Igre prstićima

U našem narodu poznate su od davnina, ali svrha ovih igara nije u tome da se usvoji tekst, već djeca na taj način doživljavaju ritam govora, osjećaj ugone te da se ostvari odnos pun pozitivnih emocija s odraslom osobom. Igre prstićima djeluju na razvoj fine motorike koja kasnije potiče razvoj govora. Izvode se tako da odrasla osoba drži dječju ruku i dodiruje svaki prst djeteta izgovarajući ili pjevajući pritom tekst pjesmice (Marić i Goran, 2007:27).

Guria Osmanova (2010) piše da igre prstićima i vježbe za razvoj fine motorike potiču razvoj govora, a primjenom tih igara i vježbi u djece se poboljšava pažnja, pamćenje, slušna i vizualna percepcija te se razvija ustrajnost (2010:6).

6.2.3.2. Cupkalice ili cupaljke

Cupkalice su igre koje izvodimo s djetetom kad ono može sjediti, a obilježava ju ritmički izgovor teksta koji se može i pjevati. Kada dijete počinje stajati s njime izvodimo ritmički tekst držeći ga za ruke, a kako glazbene igre dijete emocionalno doživljava i one potiču na kretanje, postoji mogućnost da će kasnije samostalno izvoditi poznatu cupkalicu (Marić i Goran, 2007:30)

6.2.3.3. Tapšalice

Tapšalice su igre odraslih s djecom u najranijoj dječjoj dobi. Majka ili druga bliska osoba djetetu plješće dječjim rukama ritmički izgovarajući riječi te se pjevaju u vrlo malom opsegu. Važno je često ponavljati tapšalice jer se djeca jasličke dobi lakše uključuju u aktivnosti koje su im poznate (Marić i Goran, 2007:30).

Sve te igre pobuđuju interes djece pri čemu se navikavaju na glazbu, a putem nje izražavaju svoje emocije. Nadalje takve glazbene igre ujedinjuju izgovaranje teksta i dodir te su izrazito taktilne, a pridonose razvoju ritma, motorike i govora pobuđujući kod djece vedro i radosno raspoloženje u zajedničkom sudjelovanju. Putem tih igara omogućava se i ostvaruje socijalna interakcija, jer su to igre koje dijete izvodi s odraslom ili nekom drugom osobom u svom okruženju, pa tako mogu postati i sredstvo izražavanja.

Pokret je neizostavan kod male djece ne samo dok slušaju ili pjevaju pjesme, nego i dok pričaju, jer djeca su, prema Gospodnetiću (2015),⁴*sinkretična bića* (2015: 64).

Dijete je biće pokreta i uvijek teži sebe izraziti na različite načine, a njegovo kretanje i stvaranje postoji kao njegova nužnost, ono sve radi spontano i time pokazuje način svoga izražavanja i potvrđivanja, a pogodna i poticajna okolina doprinosi njegovom bržem razvoju (Stevanović, 2004:81).

⁴ **Sinkretizam** - nerazdvojno stanje; prvobitna umjetnost ima jasna obilježja sinkretizma, a sastoji se od više nedjeljivih i neodijeljenih dijelova: glazba, pokret, govor (hrvatski enciklopedijski rječnik; Novi Liber, Zagreb 2002)

Glazba je svuda oko nas, a pjevanje pjesama uvijek ima nekakvu funkciju, pa tako zvukom, ritmom, rimom pripomažu u uspavljivanju, ljuljanju, uspostavljanju dodira s okolinom, u ostvarivanju i održavanju plesnog ritma. Riječi u pjesmama razvijaju sliku, ostvaruju zvuk, povezane su s dodirom, pokretom i ritmom, a zvukovi djeluju funkcionalno i kad nisu udruženi u prepoznatljivu riječ, dakle zvuk djeluje bez riječi (Crnković, 1998:14).

Bulat (2017) piše da govor, pjesma i glazba nose snažnu emocionalnu komponentu koja podiže razinu uzbuđenja i pozornosti, a jednostavna i ponavljajuća struktura dječjih pjesama pomaže jezičnom razvoju djece. Pjevanje stoga potiče fonološku svjesnost, a tijekom pjevanja potrebno je određene slogove upariti s određenim tonom. Djeca prilikom pjevanja to rade stvarajući rime i dodajući ritam izgovorenim riječima, a pjesme istovremeno mogu sadržavati karakteristike vezane uz glazbu i karakteristike vezane uz jezik, gdje i sam govor ima karakteristike koje ima i glazba. Neki istraživači smatraju da su određene veze između glazbe i jezika formirane već prenatalno, prije rođenja djeteta, jer su glazba i jezik u tom razdoblju veza djeteta s okolnim svijetom (Bulat, 2017).

Glazbeni jezik djece povezan je s njihovim autentičnim stvaralaštvom, a riječ je o spontanom izričaju djece koji mogu uključivati pjevanje, pljeskanje rukama, pucketanje prstima ili kreiranje različitih zvukova i tonova pravim ili improviziranim glazbenim instrumentima. Na taj način dijete može izražavati različite ideje i doživljaje kao i pričati vlastitu „*glazbenu priču*“ varirajući tempo, ritam, tonove i glasnoću. Na razvoj glazbenog jezika uvelike utječe i pomaže poticajno glazbeno okruženje, a djeci bi se svakodnevno trebalo omogućiti glazbena iskustva i doživljaje. Pokret, ples i neke druge vrste kretanja autentičan su dječji izričaj, pa tako dijete tijelom lako i često izražava svoje ideje, osjećaje, iskustva i doživljaje (Slunjski, 2014:68) .

7. ZAKLJUČAK

Glazba se smatra kao jedno od prvih sredstva emocionalne komunikacije i predstavlja osnovu za ostvarivanje jezičnih, socijalnih i emocionalnih kompetencija, ujedno je i doživljaj koji pobuđuje emocije. Ona progovara putem emocija, a kako je jedinstvena a njezini se oblici - pjesme, igre s pjevanjem, brojalice - ostvaruju verbalno i neverbalno, tako može postati i način komuniciranja tj. poseban govor koji zadobiva više pažnje kod djece. Na njezina stimulansna svojstva (ritam, melodija) djeca odgovaraju ritmičkim sudjelovanjem i emocionalnim doživljajem. Kao što istraživanja sugeriraju da postoji urođena muzikalnost kod djece u ranom djetinjstvu, gdje glazba zadobiva pažnju i privlačnija im je od govora, te putem glazbenog ritma mogu sinkronizirati pažnju i pokrete, govori nam da je njezin jezik razumljiv djetetu. Poruku koju šaljemo varirajući tempo i ritam primatelj dekodira, a tjelesna reakcija usklađena s ritmom i tempom postaje povratna informacija.

U ranom djetinjstvu važno je omogućiti djetetu da se kroz igru razvija. Igre s pjevanjem stimuliraju dječje kretanje i radosno uživanje gdje dijete razvija pozitivnu sliku o sebi i postaje svjesno svojih mogućnosti. Izvođenjem ritmičnih igara samostalno uspostavlja interakciju s okolinom. Za ostvarivanje učinkovite komunikacije potrebno je poznavati sugovornika, uvažavati i prilagođavati govor primjeren dobi djeteta stvaranjem pozitivnog i poticajnog okruženja i ozračja, a glazba, kao način komuniciranja, uvelike doprinosi stvaranju takvih uvjeta u kojem dijete razvija komunikacijske vještine koristeći se njezinim oblicima kao sredstvom izražavanja. Djeca već u ranom djetinjstvu posjeduju glazbene sposobnosti koje se, uz poticajnu okolinu nadograđuju, a kako govor i glazba posjeduju zajedničke karakteristike, razvijajući glazbene sposobnosti, razvija se i govor. Nadalje, djeca se instinktivno, prirodno i spontano počinju kretati na zvuk glazbe kao odgovor na njezinu stimulaciju te ostvarivanje zajedničkog glazbenog kretanja postaje i njihov način komuniciranja. Kako su u zajedničkim glazbenim igrama, pjevanju ili plesanju, djeca upućena jedna na druge, tako glazba i glazbene igre mogu biti sredstvo koje stvara radosno ozračje i sredstvo kojim se djeca izražavaju.

„ Glazba može biti snažan poticaj za sve aktivnosti jer se ona doživljava emocijama, a sve što je emocionalno obojeno dublje se usađuje u svijest. Uz glazbu se lakše uči i stvara jer ona budi u djetetu želju za stvaralaštvom. Ono se uz glazbu lako i prirodno izražava“ (Markovska, 2004.:330 cit. prema Stevanović, 2004.:114).

Glazba je doživljaj koji tonovima izražava osjećaje te pobuđuje emocije, stoga je razumljiva i kad progovara bez riječi. Njezin svijet zvukova ne percipiramo samo slušno već cjelinom svoga bića, a osjećaje koje nam prenosi pretvaramo u dijalog radosnog muziciranja.

8. LITERATURA

Boyes, C., (2009). *Jezik tijela*. Zagreb: Kigen.

Bratanić, M. (2002). *Paradoks odgoja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Blythe Goddard, S. (2008). *Uravnoteženi razvoj*. Buševac: Ostvarenje

Brajša, P. (1996). *Umijeće razgovora*. Pula: C.A.S.H.

Crnković, M. (1998). *Hrvatske malešnice – dječje pjesme pučkog izvorišta ili podrijetla*. Zagreb: Školska knjiga.

Furlan, I. (1991). *Čovjekov psihički razvoj*. Zagreb: Školska knjiga.

Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.

Ljubetić, M. (2001). *Važno je znati kako živjeti*. Zagreb: Alinea.

Manasteriotti, V. (1971). *Muzički odgoj na početnom stupnju*. Zagreb: Školska knjiga.

Marić, Lj., Goran, Lj. (2013). *Zapjevajmo radosno*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Matijević, K. (2019). *Progovorimo lako – pokaži mi kako!* Velika Gorica: Planet Zoe.

Osmanova, G. (2010). *150 igara prstićima – za razvoj fine motorike i govora*. Velika Gorica: Planet Zoe.

Peteh, M. (2007). *Zlatno doba brojalice*. Zagreb: Alineja.

Slunjski, E. (2014). *Kako djetetu pomoći da (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element.

Stamm, J. (2019). *Kako ojačati dječji mozak*. Zagreb: Naklada Kосinj.

Starc, B., Obradović Čudina, M., Pleša A., Profaca B., Letica M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Stevanović, M., Stevanović, D. (2004). *Predškolsko dijete*. Varaždinske Toplice: Tonimir.

Stokes Szanton, E. (2005). *Kurikulum za jaslice – razvojno-primjereni program za rad s djecom od 0 do 3 godine*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište.
Kurikulum_zajasllice.pdf (preuzeto 7. siječnja 2020.)

Šamanić, S. (2011). *Glazbeni ključ –metodički priručnik za glazbeni praktikum*.611198. Lektorirani_Prirucnik1. pdf (preuzeto 5. Srpnja 2020.)

Težak, S., Babić,S. (1992). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

DOKTORSKA DISERTACIJA:

Dvorski, J. (2017). *Odrednice inovativne komunikacije u poslovnom okruženju* (doktorski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

ČLANCI IZ STRUČNIH ČASOPISA:

Dobrota, S., Ercegovac Reić, I. (2012). *Odnos emocionalne kompetentnosti i prepoznavanja emocija u glazbi*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.UDK: 159.942.5:78. Društveno istraživanje Zagreb god. 21 (2012), br. 4 (118) str. 969-988 (969-973), na stranici: <https://hrcak.srce.hr/95292> (preuzeto 7. srpnja 2020.)

Vidulin, S. (2016). *Glazbeni odgoj djece u predškolskim ustanovama: mogućnosti i ograničenja*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile Pula. UDK 373.2:78 (224) 841250.Vidulin_Glazbeni_odgoj_ivot_i_kola_2016[6061].pdf,(preuzeto 19. srpnja 2020.)

Dobrota, S. (2012). *Glazba između pedagogije, kulture i jezika*. Split: Filozofski fakultet sveučilišta u Splitu. Pedagoški istraživanja, 9(1-2), 155-164. UDK 37.036:78 (155-161) SDhrv-2.pdf (preuzeto 2. siječnja 2020)

Glavina, E. (2013) *Razvoj privrženosti između majke i djeteta*. Časopis za obitelj, vrtić i školu, Zrno, broj 105-106 (131-132), ožujak-lipanj 2013. Zagreb: ZRNO-PRINT. (31-33)

Guberina, P. (1986) *Lingvistika govora kao lingvistička osnova verbotonalnog sistema i strukturalizam u općoj lingvistici*. Govor, 1(1986), 1, 3-18. UDK 800.61:808.62. Originalni znanstveni rad, Zagreb: Filozofski fakultet. (10) GOVOR_1986_3_1_3_18.pdf (preuzeto 1. rujna 2020)

Lamza-Maronić, M., Glavaš, J. (2008). *Poslovno komuniciranje*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku. (10) www.efos.unios.hr >2018/10 pdf (preuzeto 8. srpnja 2020)

Ljubešić, M., Cepanec, M. (2012). *Rana komunikacija. U čemu je tajna?* Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Logopedija 3 (1), 35-45, 2012. UDK: 81232:159.9 (35-45) <https://docplayer.net/57354660-Rana-komunikacija-u-cemu-je-tajna.html> (preuzeto 3. srpnja 2020.)

Nikolić, L. (2018). *Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta*. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilište u Osijeku. Napredak 159 (1-2) 139-158 (2018). UDK: 159.922.2:78 (141- 144)(preuzeto 27. svibnja 2020.)

MREŽNE STRANICE:

Bebimil.hr (2020). *Uspavanke za bebe: tihim pjevanjem u san*. na stranici: <https://bebimil.hr/savjetovaliste/moja-beba/uspavanke-bebe-tihim-pjevanjem-san-90/> (preuzeto 2. srpnja 2020.)

Bulat, R. (2017). *Rano učenje kroz glazbu, pjesmu i ples*. Psiholog-rebeka-bulat.hr na stranici: <https://www.psiholog-rebeka-bulat.hr/index.php/procitajte/item/38-rano-ucenje-kroz-pokret-i-ples>(članak (preuzeto 2. srpnja 2020.)

Bulat, R. (2017). *Djeca, glazba i govor*. Psiholog-rebeka-bulat.hr na stranici: <https://www.psiholog-rebeka-bulat.hr/index.php/procitajte/item/39-djeca-glazba-i-govor> (preuzeto 2. srpnja 2020.)

Filippa, M., Monaci Grazia M., Young, S., Grandjean, D., Nuti, G., Nadel, J. (2020). *Shall We Play the Same? Pedagogical Perspectives on Infants and Childrens*

*Imitation of Musical Gestures. Front Psychol.*2020;11:1087. Published, 2020. doi:10.3389/fpsyg.2020.01087 Frontiersin.org na stranici:

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.01087/full> (preuzeto 21. kolovoza 2020.)

glazba. (n.d.). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020., na stranici:

<https://www.enciklopedija.hr/Nautica.aspx?ID=22246> (preuzeto 14. srpnja 2020.)

glazba. (2012). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, na strani: <https://proleksis.lzmk.hr/23644/> (preuzeto 9.srpnja 2020.)

Granić, M., (2020) *Interpersonalna komunikacija – vrste, oblici i savjeti*. krenizdravo.hr, na stranici:

<https://www.krenizdravo.hr/zdravlje/psihologija/interpersonalna-komunikacija-vrste-oblici-i-savjeti> (preuzeto 29. srpnja 2020.)

komunikacija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.,

na stranici: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32686> (preuzeto 14. srpnja 2020.)

Jungić, Ž. (2014). *Vještine komuniciranja.ppt* slideserve.com, na stranici:

<https://www.slideserve.com/yoko/vje-tine-komuniciranja> (29. srpnja 2020.)

Komunikacijski proces i načela komunikacije.ppt slideserve.com(2014),

na stranici: <https://www.slideserve.com/garin/komunikacijski-proces-i-na-ela-komunikacije> (preuzeto 11. kolovoza 2020.)

Mager, D.(2017) *The 4 Primary principles of Communication*. psychologytoday.com,

na stranici: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/some-assembly-required/201702/the-4-primary-principles-communication> (preuzeto 30. srpnja 2020.)

Montagu, J.(2017). *The story of music is the story of humas*. ScienceDaily.com, na stranici:

<https://www.sciencedaily.com/releases/2017/06/170620093153.htm> (preuzeto 10. kolovoza 2020.)

Pathways.org. (2020) *Baby Communication Development*. Pathway.org., na stranici: <https://pathways.org/topics-of-development/communication/> (preuzeto 5.srpnja 2020.)

Pedagoško-psihološki kutak (n. d.). *Komunikacija*. psiholoskikutak.weebly.com., na stranici: <https://psiholoskikutak.weebly.com/komunikacijske-vjescarontine.html> (preuzeto 12. Kolovoza 2020.)

Pehar, M. (n. d.). *Mozart efekt*. Nova-akropola.com., na stranici: <https://nova-akropola.com/znanost-i-priroda/fenomeni/mozart-efekt/> (preuzeto 18.srpnja 2020.)

Plazonić-Fabian, A. (2007). *Međuljudski odnosi i komunikacija*. skole.hr., na stranici: http://www.skole.hr/podsjecamo?news_id=759#menu (preuzeto 11. srpnja 2020.)

Pranjić, V. (n. d.). *Profesionalna komunikacija.ppt* skolamedvinogradska.hr, na stranici: http://www.skolamedvinogradska.hr/sites/default/files/PROFESIONALNA_KOMUNIKACIJA.pdf (preuzeto 13. srpnja 2020.)

Posokhova, I.(2013). *Muzika za nerođenu bebu*. Roditelji.hr., na stranici: <https://www.roditelji.hr/trudnoca/o-bebi/2637-muzika-za-nerodenu-bebu> (preuzeto 25.svibnja 2020.)

Vrste komunikacije. (2008). Wordpress.com., na stranici: <https://fmk05308.wordpress.com/2008/11/28/vrste-komunikacije/> (preuzeto 9. srpnja 2020.)

Wikipedija.org. (2019). *Komunikacija.*, na stranici: <https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Komunikacija> (preuzeto 7. srpnja 2020.)

Wikipedija.org. (2020) *.Komunikacijske znanosti*. na stranici: https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Komunikacijske_znanosti (preuzeto 7.srpnja 2020.)

Wikipedija.org. (2020). *Uspavanka*. na stranici: <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Lullaby> (preuzeto 10. srpnja 2020.)

Zentner, M. Eerola, T., (2010). *Babies are born to dance, new research shows*. ScienceDaily.com University of York. na stranici: <https://www.sciencedaily.com/releases/2010/03/100315161925.htm> (preuzeto 8. Kolovoza 2020)

PRILOZI

PRILOG 1. POPIS SLIKA

Slika 1. Elementi komunikacijskog procesa

Slika 2. Proces komunikacije

PRILOG 2. POPIS TABLICA

Tablica 1. Prva tri stadija psihosocijalnog razvoja- prema Eriksonu

Tablica 2. Tijek glazbenih sposobnosti od (0.-3.god.)

IZJAVA

o samostalnoj izradi Završnog rada

Izjavljujem pod punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad izradio/la samostalno te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu propisano označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Čakovcu, __25.09.2020.godine_____

Jasminka Korpar_____ (ime i prezime tiskanim slovima)